

wkd Wereldkerkdocumenten 43

Querida Amazonia

Geliefd Amazonië

Postsynodale exhortatie van paus Franciscus
met voorwoord van mgr. Johan Bonny

WERELDKERKDOCUMENTEN 43

QUERIDA AMAZONIA

AAN HET VOLK VAN GOD
EN ALLE MENSEN VAN GOEDE WIL

POSTSYNODALE EXHORTATIE
VAN PAUS FRANCISCUS

MET EEN VOORWOORD VAN MGR. JOHAN BONNY,
BISSCHOP VAN ANTWERPEN

COLOFON:

FOTO KAFT: www.sinodoamazonico.va

ONTWERP & LAY-OUT:

Licap, Guimardstraat 1, 1040 Brussel

D/2020/5930/024

ISBN: 978-90-8528-572-4

VERTALING:

Bisschoppenconferentie van België

QUERIDA AMAZONIA

Op 2 februari 2020 publiceerde paus Franciscus *Querida Amazonia*, een postsynodale exhortatie in opvolging van de bisschoppensynode over het Amazonegebied. De synode vond plaats in Rome van 6 tot 27 oktober 2019. Er ging opnieuw een lang en intens proces van voorbereiding aan vooraf. Vooral in de negen betrokken landen: Brazilië, Bolivia, Colombia, Ecuador, Guyana, Peru, Suriname, Venezuela en Frans-Guyana. Alle belanghebbende partijen konden hun inbreng doen: zowel kerkelijke als niet-kerkelijke instellingen, experts in ecologie, landbouw, sociologie, antropologie of politieke wetenschappen. De weerklank wereldwijd was groot. *Amazonië* is van mondiaal belang om vele redenen. Het wordt wel eens “de groene long” van onze aardbol genoemd. De actualiteit loopt trouwens niet achter. De onvoorziene opkomst van het coronavirus legt de vinger op onze collectieve broosheid en zwakte, en wijst op de nood aan een gezonde leefomgeving voor de hele wereldbevolking. Ook vanuit pastorale hoek was de belangstelling voor de synode bijzonder groot. Hoe kunnen wij het Evangelie verkondigen in zulk een complex en bedreigd gebied als de Amazone? En wie kunnen daar dragers van de Blijde Boodschap of herders van de Kerk zijn?

Zoals de voortekening op een notenbalk, zo heeft paus Franciscus de gewoonte om zijn exhortaties te beginnen met enkele ‘sleutels’ die de toon zetten voor de hele compositie en voor haar uitvoering. Dit is ook deze keer zo. Ik wil twee ‘toonsleutels’ aanduiden. De eerste toonsleutel gaat over de inbreng van de lokale gemeenschap in een synodaal proces: *‘Ik wil dit document met de conclusies van de synode officieel voorstellen. Aan die synode hebben veel mensen meegewerkt die de problematiek van het Amazonegebied beter kennen dan ikzelf en de Romeinse curie, omdat ze er wonen, zijn leed delen en passioneel ervan houden.’* (nr. 3). Een synode heeft maar zin als ze groeit van beneden

naar boven: vanuit de mensen met plaatselijke ervaring naar het hogere beleid. De tweede toonsleutel gaat over de inbreng van de lokale gemeenschap in de uitvoering van de synode: *‘Alles wat de Kerk aanbiedt, moet op een originele manier ‘hier en nu mens worden’ (‘incarneren’) op elke plek ter wereld. Zo krijgt de Bruid van Christus een veelsoortigheid van gezichten, die beter uitdrukking geeft aan de onuitputtelijke rijkdom van Gods genade. De verkondiging moet ‘hier en nu mens worden’, de spiritualiteit moet ‘hier en nu mens worden’, de structuren van de Kerk moeten ‘hier en nu mens worden’ (nr. 6). Een synode blijft hangen in het ijle als ze nadien geen ‘handen en voeten’ krijgt in een plaatselijke kerkgemeenschap, met een eigen dynamiek en een eigen gezicht.*

Na de toonsleutels volgt een kort ‘preludium’ dat het leidmotief laat horen waarrond heel de tekst is opgebouwd. In enkele zinnen vat de paus heel zijn exhortatie samen. Hij zet hoog en duidelijk in. Hij heeft over ‘vier dromen’: *‘Ik droom van een Amazonië dat strijdt voor de rechten van de allerarmsten, van de inheemse volkeren en van de minsten zodat hun stem gehoord en hun waardigheid bevorderd wordt.*

Ik droom van een Amazonië dat zijn kenmerkende culturele rijkdom, waarin de menselijke schoonheid op zoveel verschillende manieren schittert, niet verloren laat gaan.

Ik droom van een Amazonië dat zijn onweerstaanbare natuurlijke schoonheid en het overvloedige leven dat in zijn stromen en wouden zo welig tiert op het jaloerse afbewaart.

Ik droom van christelijke gemeenschappen die in staat zijn om zich op zo’n manier in Amazonië te engageren en ‘hier en nu mens te worden’ (te ‘incarneren’) dat ze aan de Kerk nieuwe gezichten kunnen geven, gezichten met de gelaatstrekken van Amazonië’ (nr. 7).

Met deze paragraaf is de toon gezet voor vier opeenvolgende ‘bedrijven’. Ze lezen als een coherent pleidooi voor de waardigheid en de ontwikkeling van *Amazonië*, en als een engagement van de Kerk om daar volop aan mee te werken.

In deze korte inleiding wil ik mij beperken tot drie impressies. Voor- eerst treft de coherentie van *Querida Amazonia* met de vorige exhortaties van paus Franciscus. In zijn exhortatie *Laudato si'* (2015), bijvoorbeeld, weeft paus Franciscus bestendig twee draden door elkaar, als schering en inslag: de draad van de ecologische duurzaamheid en de draad van de sociale rechtvaardigheid. Beide draden lopen voortdurend door elkaar. Er zou geen ecologisch vraagstuk zijn zonder het sociale vraagstuk, en omgekeerd. De verwaarlozing van de natuur en de verwaarlozing van de mens, lopen in elkaar over. Evengoed als respect voor de natuur en respect voor de mens in elkaar overlopen. Deze dubbele draad houdt paus Franciscus systematisch aan in *Querida Amazonia*. Hij houdt een passioneel pleidooi voor zowel de natuurkundige betekenis en de indrukwekkende schoonheid van het regenwoud, als voor de eigen volksaard en de eigen rechten van de plaatselijke bevolkingsgroepen.

Vervolgens klinkt door heel *Querida Amazonia* een 'sense of urgency'. Het is vijf voor twaalf, zowel voor het ecologische als voor het sociale vraagstuk. We kunnen deze noden en vragen niet langer opschuiven. Niemand kan op uitstel gokken. Van de wetenschappelijk analyse moeten we overgaan naar de maatschappelijke en politieke actie. Regeringen moeten kleur bekennen en regionaal samenwerken. De grote bedrijven moeten rekening houden met de mensen en de mensenrechten. Amazonië is niet enkel van negen landen, maar van heel de wereld en daarom kan niemand onverlet toekijken. Een pauselijke 'sense of urgency' zorgt altijd voor een 'scheiding der geesten': de enen voelen zich door hem begrepen en aangemoedigd, terwijl anderen hem het liefst terugfluiten naar de sacristie (of nog erger). Het zal na *Querida Amazonia* niet anders zijn. Zegde Jezus al niet dat Hij vuur was komen brengen op aarde?

Ten slotte valt de lengte op van het vierde en laatste deel van de exhortatie, het deel dat handelt over de zending en de werking van de Kerk, onder de titel *'Een pastorale droom'*. Uitgerekend over dat deel leefden voor de synode vele dromen (of angsten), zowel in de *'global south'* als in de *'global north'*. Maar zoals Willem Elsschot schreef: *'want tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren, en ook weemoedigheid, die niemand kan verklaren'*. Uit de tekst van de paus spreekt een heel krachtige visie op de zending van de lokale Kerk, gedragen door haar traditie en gericht op haar noden, gevoed door haar culturele en spirituele wortels, gestuurd door bekwame en geëngageerde herders, met inzet van alle beschikbare mogelijkheden en medewerkers. Maar een droom voor morgen realiseer je niet met daden van gisteren. Op dat punt duidt de paus diverse lijnen van vernieuwing aan. Rond twee items is echter *'weemoedigheid, die niemand kan verklaren'* blijven hangen. Twee punten vragen om een verdere reflectie en uitwerking, met name de paragrafen over de *'de inculturatie van het ambt'* (n. 85-90) en over *'de kracht en de gave van vrouwen'* (n. 99-103). Over deze punten is de *'sense of urgency'* niet overal even sterk. Er is nog veel werk in de winkel van de Kerk, ook buiten *Amazonië!*

+ Johan Bonny

POSTSYNODALE EXHORTATIE

QUERIDA AMAZONIA

VAN PAUS FRANCISCUS

AAN HET VOLK VAN GOD EN ALLE MENSEN VAN GOEDE WIL

1. De geliefde Amazoneregio toont zich aan de wereld in al haar pracht en praal, drama en mysterie. God heeft ons de genade verleend om dit gebied onder onze aandacht te brengen tijdens de synode die van 6 tot 27 oktober 2019 in Rome plaatsvond en die werd afgesloten met het document: *Amazonie - Nieuwe wegen voor de Kerk en voor een integrale ecologie*.

DE BEDOELING VAN DEZE EXHORTATIE

2. Tijdens de synode heb ik naar de presentaties geluisterd en met interesse de verslagen van de werkgroepen gelezen. Met deze exhortatie wil ik u mijn eigen antwoord op dit proces van dialogeren en tot onderscheiding komen, aanbieden. Ik zal hier niet ingaan op alle onderwerpen die in het slotdocument uitvoerig zijn uiteengezet. Ik ben ook niet van plan om die tekst te vervangen of te herhalen. Ik wil slechts een globaal denkkader aanreiken, om in de realiteit van het Amazonegebied concreet vorm te geven aan een synthese van enkele grote zorgen die ik al in mijn vorige documenten aangegeven heb en die een hulp en oriëntatie kunnen zijn voor een harmonieuze, creatieve en vruchtbare ontvangst van heel het synodaal proces.

3. Tegelijkertijd wil ik dit document met de conclusies van de synode officieel voorstellen. Aan die synode hebben veel mensen meegewerkt die de problematiek van het Amazonegebied beter kennen dan ikzelf en de Romeinse curie, omdat ze er wonen, zijn leed delen en passie- neel ervan houden. Ik heb daarom de voorkeur eraan gegeven om in deze exhortatie het slotdocument niet te citeren, omdat ik iedereen uitnodig het in zijn geheel te lezen.

4. Moge God ons geven dat de hele Kerk zich door dit werk laat ver- rijken en uitdagen; dat herders, gewijde mannen en vrouwen en ge- lovige leken in het Amazonegebied zich inzetten voor de toepassing ervan en dat het op een of andere manier alle mensen van goede wil mag inspireren.

DROMEN VOOR HET AMAZONGEBIED

5. Het Amazonegebied is een transnationale, aaneengesloten regio, een groot macro-ecosysteem over negen landen verspreid: Brazilië, Bolivia, Colombia, Ecuador, Guyana, Peru, Suriname, Venezuela en Frans-Guyana. Toch richt ik deze exhortatie aan de hele wereld. Ik doe dat om op die manier de liefde en de zorg van de hele wereld voor deze regio, die ook de ‘onze’ is, te helpen aanwakkeren, en om iedereen uit te nodigen om het als een heilig mysterie te waarderen en te erkennen. Anderzijds doe ik het ook omdat de zorg van de Kerk voor de proble- men van dit gebied ons verplicht om kort in te gaan op enkele thema’s die we niet mogen vergeten en die andere regio’s in de wereld kunnen inspireren om hun eigen uitdagingen aan te pakken.

6. Alles wat de Kerk aanbiedt, moet op een originele manier 'hier en nu mens worden' ('incarneren') op elke plek in de wereld. Zo krijgt de Bruid van Christus een veelsoortigheid van gezichten, die beter uitdrukking geeft aan de onuitputtelijke rijkdom van Gods genade. De verkondiging moet 'hier en nu mens worden', de spiritualiteit moet 'hier en nu mens worden', de structuren van de Kerk moeten 'hier en nu mens worden'. Daarom durf ik in deze korte exhortatie nederig vier grote dromen waartoe het Amazonegebied mij inspireert, te verwoorden.

7. Ik droom van een Amazonië dat strijdt voor de rechten van de allerarmsten, van de inheemse volkeren en van de minsten zodat hun stem gehoord en hun waardigheid bevorderd wordt.

Ik droom van een Amazonië dat zijn kenmerkende culturele rijkdom, waarin de menselijke schoonheid op zoveel verschillende manieren schittert, niet verloren laat gaan.

Ik droom van een Amazonië dat zijn onweerstaanbare natuurlijke schoonheid en het overvloedige leven dat in zijn stromen en wouden zo welig tiert op het jaloerse af bewaart.

Ik droom van christelijke gemeenschappen die in staat zijn om zich op zo'n manier in Amazonië te engageren en 'hier en nu mens te worden' (te 'incarneren') dat ze aan de Kerk nieuwe gezichten kunnen geven, gezichten met de gelaatstreken van Amazonië.

HOOFDSTUK 1

EEN SOCIALE DROOM

8. Onze droom is die van een Amazonegebied dat alle inwoners integreert en steunt zodat ze kunnen genieten van een 'goed leven'. Maar dit vereist een profetisch appél en een veeleisende inzet voor de allerarmsten. Want al staat het Amazonegebied voor een ecologische ramp, toch moet erop gewezen worden dat *een echte ecologische aanpak altijd evolueert naar een sociale aanpak waarbij gerechtigheid deel moet uitmaken van het milieudebat, om zowel de schreeuw van de aarde als die van de arme te horen*.¹ Een ecologische aanpak die zich bekommert om het macro-ecosysteem, maar de volkeren van het Amazonegebied negeert², is nutteloos.

ONRECHT EN CRIMINALITEIT

9. Koloniale belangen die het kappen van hout en het ontginnen en exploiteren van delfstoffen legaal en illegaal hebben doen toenemen en die inheemse volkeren, rivierenvolkeren en volkeren van Afrikaanse afkomst hebben verdreven of gemarginaliseerd, lokken een hemeltergende klaagzang uit:

*Talrijk zijn de bomen
waar marteling plaatsvond
en uitgestrekt de bossen
met duizenden doden gekocht.*³

---

1 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 49, AAS 107 (2015), p. 866.

2 *Instrumentum laboris*, nr. 45.

3 Ana Varela Tafur, *Timareo* in *Lo que no veo en visiones*, Lima (1992).

*Houthakkers hebben parlementsleden
maar niemand verdedigt onze Amazone [...].
Ze hebben papegaaien en apen verbannen [...]
de kastanje-oogst zal nooit meer dezelfde zijn.⁴*

10. Dit heeft de recente migratiebewegingen van inheemse volkeren naar de buitenwijken van de steden in de hand gewerkt. Daar vinden ze geen echte bevrijding van hun problemen, maar juist de ergste vormen van slavernij, onderdrukking en ellende. In deze steden waar grote ongelijkheid heerst, leeft nu de meerderheid van de bevolking van het Amazonegebied. Maar ook vreemdelingenhaat, seksuele uitbuiting en mensenhandel nemen er toe. Daarom stijgt de klaagzang van de Amazoneregio niet alleen op uit het hart van de bossen maar ook vanuit de steden.

11. Ik hoef hier niet de uitgebreide en complete analyses te herhalen die voor en tijdens de synode voorgesteld werden. Maar laten we tenminste luisteren naar een van de stemmen die we gehoord hebben: *Houthandelaars, veefokkers en andere derde partijen brengen ons schade toe. We worden bedreigd door economisch belanghebbenden die ons een economisch model opdringen dat we in onze regio's niet kennen. De houtindustrie dringt ons gebied binnen om het bos te exploiteren, terwijl wij het bos handhaven voor onze kinderen, want het bezorgt ons vlees, vis, geneeskrachtige planten, fruitbomen [...]. De bouw van waterkrachtcentrales en waterwegenprojecten heeft een impact op de rivier en op het land [...]. Wij zijn een regio van beroofde gebieden.⁵*

---

4 Jorge Vega Márquez, *Amazonia solitaria*, in *Poesía obrera*, Cobija-Pando – Bolivië (2009), p. 39.

5 Red Eclesial Panamzónica (REPAM), Brazilië, *Synthese van de inbreng op de synode*, nr. 120: cf. *Instrumentum laboris*, nr. 45.

12. Mijn voorganger Benedictus XVI veroordeelde al *de verwoesting van het milieu in het Amazonebekken en de bedreiging van de menselijke waardigheid van de volkeren die daar wonen*.⁶ Ik wil hieraan toevoegen dat veel drama's te maken hebben met een valse 'mystiek van het Amazonegebied'. Zoals bekend, wordt het Amazonegebied sinds de laatste decennia van de vorige eeuw voorgesteld als een enorme leegte die aangepakt moet worden, als een bron van ruwe grondstoffen die geëxploiteerd moet worden en als een uitgestrekte wildernis die gedomesticeerd moet worden. Dit alles past in een visie die de rechten van de inheemse volkeren niet erkent of die gewoonweg negeert, alsof ze niet bestaan of alsof het land dat ze bewonen hen niet toebehoort. Zelfs in de leerplannen voor kinderen en jongeren werden de oorspronkelijke bewoners als indringers of gewelddadige veroveraars afgeschilderd. Hun leven en zorgen, de manier waarop ze vochten om te overleven waren van geen belang. Ze werden eerder beschouwd als een obstakel dat geëlimineerd moest worden dan als mensen die over dezelfde waardigheid als ieder ander en over verworven rechten beschikten.

13. Sommige slogans hebben deze verkeerde zienswijze nog vergroot zoals bijvoorbeeld: *Geef het niet weg*⁷ [aan buitenlanders], alsof dergelijke overnames alleen uit het buitenland zouden kunnen komen, terwijl de lokale overheden, met als excuus de vooruitgang, net zo goed allianties aangegaan zijn om het bos en de levensvormen die het herbergt, ongestraft en ongelimiteerd met de grond gelijk te maken. Heel vaak hebben de inheemse volkeren machteloos moeten toekijken naar de vernietiging van deze natuurlijke omgeving die hen middelen verschafte om zich te voeden, gezond te blijven en te overleven en die hen in staat stelde om een levensstijl en cultuur die hen identiteit en bete-

---

6 *Toespraak tijdens de ontmoeting met jongeren*, São Paulo - Brazilië (10 mei 2007), nr. 2: *Insegnamenti* 3,1 (2007), p. 808.

7 Cf. Alberto C. Araújo, *Imaginario amazónico*, in *Amazonia real: amazoniareal.com.br*, (29 januari 2014).

kenis gaf, te behouden. De machtsongelijkheid is enorm; de zwakken hebben geen middelen om zich te verdedigen, terwijl de overwinnaar alles blijft wegslepen. *De armen worden almaar armer, de rijken almaar rijker.*⁸

14. Nationale en internationale bedrijven die schade toebrengen aan het Amazonegebied en die het recht van inheemse volkeren op hun eigen territorium, hun recht op zelfbeschikking en hun voorafgaande toestemming niet respecteren, moeten genoemd worden wat ze zijn: onrecht en criminaliteit. Als bepaalde bedrijven zich uit snel winstbejag land toe-eigenen en zelfs het drinkwater privatiseren, of als de autoriteiten de houtindustrie, mijnbouw- of oliewinningsprojecten en andere ondernemingen die de bossen vernietigen en het milieu vervuilen, vrij spel geven, dan worden de economische verhoudingen op een onrechtvaardige manier veranderd en worden een dodelijk instrument. Vaak nemen ze hun toevlucht tot volstrekt onethische middelen. Het gaat onder meer om het bestraffen van protesten en zelfs het vermoorden van autochtonen die zich tegen hun projecten verzetten, brandstichting in bossen of omkoping van politici en autochtonen. Dit gaat gepaard met ernstige schendingen van de mensenrechten en nieuwe vormen van slavernij die vooral vrouwen treffen, met de pest van de drugshandel die gebruikt wordt om de inheemse bevolking te onderdrukken of met mensenhandel die misbruik maakt van degenen die uit hun culturele context verdreven zijn. We mogen niet toestaan dat globalisering *een nieuw soort kolonialisme* wordt.⁹

---

8 Paulus VI, encycliek *Populorum progressio* (26 maart 1967), nr. 57: AAS 59 (1967), p. 285.

9 Joannes Paulus II, *Toespraak tot de Pauselijke Academie van de Sociale Wetenschappen* (27 april 2001), nr. 4: AAS 93 (2001), p. 600.

VERONTWAARDIGING EN VRAGEN OM VERGEVING

15. We moeten diepe verontwaardiging voelen,¹⁰ zoals Mozes zierend was van woede (cf. Ex 11, 8), zoals Jezus kwaad werd (cf. Mc 3,5), zoals de Heer in woede ontstak tegenover het onrecht (cf. Am 2,4-8; 5,7-12; Ps 106,40). Het is niet gezond om te wennen aan het kwaad, het is niet goed om ons sociale geweten te laten verdoven, terwijl *almaar meer sporen van verwoesting en zelfs van dood, in heel onze regio [...] het leven van miljoenen mensen en vooral het leefgebied van boeren en inboorlingen in gevaar brengt.*¹¹ De onrechtmatige en wrede gebeurtenissen die in het Amazonegebied, zelfs in de vorige eeuw, plaatsvonden, zouden een diepe afkeer moeten opwekken en ons tegelijkertijd gevoeliger moeten maken voor de huidige vormen van menselijke uitbuiting, machtsmisbruik en dood.

Laat ons, als voorbeeld van dit afschuwelijke verleden, stilstaan bij het verslag over het lijden van de inheemse bevolking tijdens het rubber-tijdperk in het Venezolaanse Amazonegebied: *Ze gaven de inboorlingen geen geld, maar goederen tegen een hoge prijs, waardoor ze er nooit in slaagden hun schuld af te lossen [...]. Ze betaalden maar zeiden tegen de inboorlingen: 'U hebt een hoge schuld' en de autochtoon moest opnieuw aan het werk [...]. Meer dan twintig Yekuanadorpen werden volledig verwoest. Yekuanavrouwen werden verkracht, hun borsten werden afgesneden en de buik van zwangere vrouwen werd opengesneden. Men sneed de vingers of handen van mannen af zodat ze niet meer konden varen [...] naast andere taferelen van het meest absurde sadisme.*¹²

---

10 Cf. *Instrumentum laboris*, nr. 41.

11 Vijfde algemene conferentie van het episcopaat van Latijns-Amerika en de Caraïben, *Document van Aparecida* (29 juni 2007), nr. 473.

12 Ramón Iribertegui, *Amazonas: El hombre y el caucho*, Apostolisch vicariaat van Puerto Ayacucho - Venezuela, Monografie, nr. 4, Caracas (1987), p. 307vv.

16. Zo'n geschiedenis van lijden en minachting geneest niet gemakkelijk. En er is geen einde gekomen aan de kolonisatie. Op sommige plaatsen verandert, vermomt of verbergt ze zich,¹³ maar haar meedogenloosheid ten opzichte van het leven van de armen en de kwetsbaarheid van het milieu vermindert niet. De bisschoppen van het Braziliaanse Amazonegebied merkten op dat *de geschiedenis van het Amazonegebied laat zien dat een minderheid altijd geprofiteerd heeft van de armoede van de meerderheid en van de gewetenloze plundering van de natuurlijke rijkdommen in de regio, een godsgeschenk aan de volkeren die er al duizenden jaren wonen en aan de migranten die er in de afgelopen eeuwen zijn komen wonen.*¹⁴

17. Maar zelfs als we die gezonde verontwaardiging voelen, mogen we niet vergeten dat het altijd mogelijk is om de verschillende aspecten van de koloniale mentaliteit te overwinnen en netwerken van solidariteit en ontwikkeling op te bouwen. *De uitdaging bestaat erin om te zorgen voor een solidaire mondialisering, een mondialisering zonder marginalisatie.*¹⁵ Alternatieven zijn te vinden in duurzame veeteelt en landbouw, niet-vervuilende energiebronnen en waardig werk dat het milieu en de culturen niet vernietigt. Tegelijkertijd is het noodzakelijk om voor de inheemse bevolking en de allerarmsten een adequate opleiding te voorzien die hen in staat stelt hun mogelijkheden optimaal te ontwikkelen en ze te benutten. Dit zijn de doelstellingen waarop het authentieke talent en de schrandereheid van politieke leiders moeten

-
- 13 Cf. Amarflis Tupiassú, *Amazônia, das travessias lusitanas à literatura de até agora*, in *Estudos Avançados*, vol. 19, nr. 53, São Paulo - Brazilië (januari/april 2005) : *Indierdaad, na het einde van de eerste kolonisatie, bleef het Amazonegebied onderworpen aan wereldse hebzucht. Nu dankzij een nieuwe retoriek [...] van de kant van de 'brengers-van-beschaving' die niet eens verpersoonlijkt hoeft te worden om de nieuwe facetten van de oude uitroeiing te genereren en te vermenigvuldigen, nu door middel van een langzame dood.*
- 14 Bisschoppen van het Braziliaans Amazonegebied, *Carta ao Povo de Deus*, Santarém - Brazilië (6 juli 2012).
- 15 Joannes Paulus II, *Boodschap voor de Werelddag van de Vrede 1998*, nr. 3: AAS 90 (1998), p. 150.

worden gericht. Niet als een manier om aan de doden het leven dat en wordt ontnomen terug te geven, zelfs niet om de overlevenden van die slachtpartijen te compenseren, maar wel om ten minste vandaag authentiek mens te kunnen zijn.

18. Het is bemoedigend om te bedenken dat te midden van de vreselijke uitwassen van de kolonisatie van het Amazonegebied, zo vol *tegenstrijdigheden en wonden*,¹⁶ veel missionarissen daar het Evangelie zijn komen brengen, hun vaderland hebben verlaten en een sober en veeleisend leven naast de meest weerlozen hebben aanvaard. We weten dat ze lang niet allemaal even voorbeeldig waren, maar het werk van degenen die trouw bleven aan het Evangelie inspireerde ook *de wetgeving, zoals de Wetten van de Indianen, die de waardigheid van de inheemse bevolking beschermden tegen het misbruik op hun mensen en de verwoesting van hun gebieden*.¹⁷ En aangezien het vaak de priesters waren die de inheemse bevolking tegen plundersaars en misbruikers beschermden, *smeekten ze ons met aandrang – zo vertelden de missionarissen – om hen niet in de steek te laten en hen te beloven dat we zouden terugkeren*.¹⁸

---

16 Derde Algemene Conferentie van het episcopaat van Latijns-Amerika en de Cariben, *Document van Puebla* (23 maart 1979), nr. 6.

17 *Instrumentum laboris*, nr. 6. Met de breve *Veritas ipsa* (2 juni 1537) veroordeelde Paulus III de rassentheorieën door de waardigheid van de persoon toe te kennen aan de Indianen, of ze nu christenen waren of niet. Hij erkende hun recht op eigendom en verbood hun slavernij. Hij bevestigde dat *ze mensen zijn zoals anderen [...] en dat ze niet van hun vrijheid en het bezit van hun goederen mogen beroofd worden, ook al hebben ze het geloof in Jezus Christus nog niet aanvaard*. Deze leer werd opnieuw bevestigd door de pausen Gregorius XIV, bul *Cum Sicuti* (28 april 1591); Urbanus VIII, bul *Commisum Nobis* (22 april 1639); Benedictus XIV, Bul aan de bisschoppen van Brazilië *Immensa Pastorum Principis* (20 december 1741); Gregorius XVI, breve *In Supremo* (3 december 1839); Leo XIII, *Brief aan de Braziliaanse bisschoppen over de slavernij* (5 mei 1888); Joannes Paulus II, *Boodschap aan de inheemse volkeren van het Amerikaans continent*, Santo Domingo (12 oktober 1992), nr. 2: *Insegnamenti* 15,2 (1992), p. 341-347.

18 Frederico Benício de Souza Costa, *Carta pastoral* (1909), ed. Imprensa do governo do Estado de Amazonas, Manaus (1994), p. 83.

19. Vandaag kan de Kerk niet minder geëngageerd zijn. Ze is geroepen om de schreeuw van de bevolking van het Amazonegebied te horen *zodat ze haar profetische rol op een transparante manier kan vervullen.*¹⁹ Tegelijkertijd kunnen we niet ontkennen dat het graan zich met het onkruid vermengd heeft en dat missionarissen niet altijd aan de kant van de onderdrukten gestaan hebben. Ik betreur dat en daarom vraag ik nogmaals *nederig om vergeving, niet alleen voor de misdaden van de Kerk zelf, maar ook voor de misdaden die tijdens de zogenaamde verovering van Amerika tegen de inheemse volkeren begaan zijn,*²⁰ en voor de gruwelijke misdaden die in de loop van de geschiedenis van het Amazonegebied gepleegd zijn. Ik dank de leden van de inheemse bevolking en ik herhaal: *Jullie levens schreeuwen het uit ... Jullie zijn de levende herinnering aan de zending die God ons allen toevertrouwd heeft: zorg dragen voor ons gemeenschappelijke huis.*²¹

GEMEENSCHAPSGEVOEL

20. Inspanningen om een rechtvaardige samenleving uit te bouwen vereisen een bekwaamheid tot broederlijke verbondenheid en gemeenschapszin. Weliswaar zonder afbreuk te doen aan het belang van de persoonlijke vrijheid is het duidelijk dat de inheemse volkeren van het Amazonegebied een sterk gemeenschapsgevoel hebben. Op die wijze beleven ze *werk en rust, menselijke relaties, riten en feesten. Alles wordt gedeeld. Privéruimtes – eigen aan de moderne tijd – zijn minimaal aanwezig. Het leven is een samen op weg zijn waarbij taken en verantwoordelijkheden worden verdeeld en gedeeld in functie van het algemeen belang. Men kan zich geen individu voorstellen gescheiden*

---

19 *Instrumentum laboris*, nr. 7.

20 *Toespraak ter gelegenheid van de tweede ontmoeting met de Volksbewegingen*, Santa Cruz de la Sierra - Bolivië (9 juli 2015): OSf, 16 juli 2015, p. 16.

21 *Toespraak tijdens de ontmoeting met de volkeren van het Amazonegebied*, Puerto Maldonado – Peru (19 januari 2018): OSf, 25 januari 2018, p. 10.

*van de gemeenschap of van zijn territorium.*²² De omringende natuur drukt haar stempel op de menselijke relaties. Want zij voelen en zien de natuur als een integraal deel van hun samenleving en cultuur, als een verlengstuk van hun eigen lichaam of van dat van de familie of de groep:

*De morgenster komt dichterbij,
de kolibries klapperen met hun vleugels,
luider dan de waterval bonst mijn hart.
Met jouw lippen zal ik de aarde water geven,
zoals de bries zachtjes tussen ons blaast.*²³

21. Dit alles versterkt het desintegrerende effect van de chaos en ontworteling op de inheemse bevolking, die zich gedwongen voelt om naar te steden te verhuizen, in een poging te overleven, soms op een onwaardige manier, te midden van erg individualistische stedelingen en in een vijandige omgeving. Hoe kunnen we al die diepe wonden genezen? Hoe kunnen we die ontwortelde levens opnieuw sereniteit en zin bezorgen? Vanuit dit perspectief moeten we alle inspanningen waarderen en begeleiden die veel van deze groepen opbrengen om hun waarden en levenswijze te behouden en te integreren in nieuwe situaties zonder ze te verliezen, maar veeleer aanbieden als hun eigen bijdrage tot het algemeen welzijn.

22. Christus heeft de hele persoon gered en Hij wil in elke mens het vermogen om met anderen een relatie aan te gaan, herstellen. Het Evangelie biedt ons de goddelijke naastenliefde die uit het hart van de Heer opwelt en een streven naar gerechtigheid teweegbrengt dat tegelijkertijd een lofzang op broederschap en solidariteit, en een stimulans voor de cultuur van de ontmoeting is. De wijsheid van de levenswijze

---

22 *Instrumentum laboris*, nr. 24.

23 Yana Lucila Lema, *Tamyahuan Shamakupani (Con la lluvia estoy viviendo)*, 1, op <http://siwarmayu.com/es/yana-lucila-lema-6-poemas-de-tamyawan-shamakupani-con-la-lluvia-estoy-viviendo/>.

van inheemse volkeren, zelfs met al haar beperkingen, moedigt ons aan om dit verlangen te verdiepen. Daarom hebben de bisschoppen van Ecuador opgeroepen tot *een nieuw sociaal en cultureel systeem, dat voorrechten verleent aan solidaire relaties en deze plaatst in een kader dat verschillende culturen en ecosystemen erkent en respecteert en dat in staat is om zich te verzetten tegen alle vormen van discriminatie en overheersing onder mensen.*²⁴

FALENDE INSTELLINGEN

23. In mijn encycliek *Laudato Si'* schreef ik dat *als alles met elkaar verbonden is, dan ook de gezondheid van de instellingen van een samenleving gevolgen heeft voor het milieu en voor de levenskwaliteit [...]. Binnen en tussen elk sociaal niveau ontstaan er instellingen die de menselijke relaties regelen. Alles wat die relaties schaadt, heeft negatieve gevolgen, zoals het verlies van vrijheid, onrecht en geweld. Vele landen hebben een zwak institutioneel bestuur, wat veel ellende bij de bevolkingsgroepen veroorzaakt.*²⁵

24. Hoe zit het met de maatschappelijke instellingen in het Amazonegebied? Het *Instrumentum laboris* van de synode, dat bijdragen van talrijke individuen en groepen uit het Amazonegebied samenvat, verwijst naar *een cultuur die de staat en zijn instellingen vergiftigt en die alle sociale lagen, de inheemse gemeenschappen inbegrepen, doordringt. Het is een echte morele plaag waardoor het vertrouwen in de instellingen en hun vertegenwoordigers verloren gaat, wat de politiek en de maatschappelijke organisaties volledig in diskrediet brengt. De Amazonevolkeren zijn niet immuun voor corruptie en worden uiteindelijk de belangrijkste slachtoffers.*²⁶

---

24 Ecuadoriaanse bisschoppenconferentie, *Cuidemos nuestro planeta*, (20 april 2012), nr. 3.

25 N. 142: AAS 107 (2015), p. 904-905.

26 N. 82.

25. We kunnen niet uitsluiten dat leden van de Kerk deel uitmaakten van corrupte netwerken. Soms ging dat zo ver dat ze ermee instemden het stilzwijgen te bewaren in ruil voor financiële steun voor kerkelijke werken. Juist daarom ontving de synode voorstellen om *bijzondere aandacht te schenken aan de herkomst van giften of andere voordelen, maar ook aan de investeringen door kerkelijke instellingen of individuele christenen.*²⁷

SOCIALE DIALOOG

26. Het Amazonegebied zou ook een plaats van sociale dialoog moeten zijn, vooral tussen de inheemse volkeren, om vormen van solidariteit en gemeenschappelijke inzet te kunnen ontwikkelen. De rest van ons is geroepen om deel te nemen als ‘gasten’ en om met het grootste respect te zoeken naar ontmoetingskansen die het Amazonegebied ten goede komen. Maar als we een dialoog willen aangaan, moeten we dat in de eerste plaats doen met de minstbedeelden. Zij zijn niet om het even wie die we moeten overtuigen, ze zijn ook niet één van de velen die rond de tafel zitten. Zij zijn onze belangrijkste gesprekspartners, diegenen van wie we vooral moeten leren, naar wie we vanuit een rechtvaardigheidsgevoel moeten luisteren, en aan wie we toestemming moeten vragen om onze voorstellen te formuleren. Hun woorden, hun hoop en hun angsten zouden de belangrijkste stem moeten zijn in elke discussie over het Amazonegebied. En de grote vraag is: *Wat is hun idee van een ‘goed leven’ voor zichzelf en voor hun nakomelingen?*

---

27 *Ibid.*, nr. 83.

27. In de dialoog moet men niet alleen bij voorkeur kiezen om armen, gemarginaliseerden en uitgeslotenen te verdedigen, maar men moet hen ook respecteren als hoofdrolspelers. Het gaat erom de ander te erkennen en hem of haar te waarderen ‘als een ander’ met eigen gevoelens, heel persoonlijke keuzes en een bepaalde manier van leven en werken. Anders zal het resultaat, nog maar eens, *een project van enkelen voor enkelen*²⁸ zijn, zo niet *een van achter de schrijftafel opgelegde consensus of vluchtige vrede voor een gelukkige minderheid*.²⁹ Als dit gebeurt, *is een profetisch spreken noodzakelijk*³⁰ en zijn wij als christenen geroepen om die stem te laten horen.

Hieruit volgt de volgende droom.

---

28   Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 239: AAS 105 (2013), p. 1116.

29   *Ibid.*, nr. 218: AAS 105 (2013), p. 1110.

30   *Ibid.*

HOOFDSTUK 2

EEN CULTURELE DROOM

28. De bedoeling is om het Amazonegebied te promoten. Dit betekent echter niet dat het cultureel gekoloniseerd moet worden, maar dat het geholpen wordt om het beste uit zichzelf te halen. Dit is in feite de bedoeling van het beste vormingswerk: cultiveren zonder te ontwortelen, groei bevorderen zonder de identiteit te verzwakken, stimuleren zonder te overweldigen. Net zoals er mogelijkheden in de natuur zijn die voor altijd zouden kunnen verloren gaan, kan hetzelfde gebeuren met culturen die een boodschap bevatten die nog nooit eerder gehoord is en die nu meer dan ooit bedreigd worden.

DE VEELZIJDIGHEID VAN HET AMAZONEGEBIED

29. In het Amazonegebied leven veel volkeren en nationaliteiten, en meer dan 110 inheemse volkeren in een vrijwillig isolement (*pueblos indígenas en aislamiento voluntario* - PIAV)³¹. Hun situatie is erg precair en velen voelen zich de laatste bewakers van een schat die bestemd is om te verdwijnen. Het lijkt alsof ze alleen toestemming krijgen om te overleven als ze de voortgang van de postmoderne kolonisatie niet verstoren. Men moet voorkomen dat ze als 'onbeschaafde wilden' bekeken worden. Zij zijn eenvoudigweg dragers van andere culturen en andere vormen van beschavingen die in vroegere tijden een opmerkelijk ontwikkelingsniveau bereikt hebben.³²

---

31 Cf. *Instrumentum laboris*, nr. 57.

32 Cf. Evaristo Eduardo de Miranda, *Quando o Amazonas corria para o Pacífico*, Petrópolis (2007), p. 83-93.

30. Vóór de kolonisatie leefde de bevolking vooral langs de oevers van rivieren en meren, maar de opmars van de kolonistoren dreef de inheemse bewoners dieper het bos in. Vandaag de dag dwingt de voortschrijdende woestijnvorming velen van hen opnieuw naar de buitenwijken of de stoepen van de steden, vaak in extreme ellende, maar ook innerlijk gebroken door het verlies van hun basiswaarden. In deze omgeving verliezen ze meestal hun referentiepunten en culturele wortels die hen een identiteit en een gevoel van waardigheid gaven. En de groep uitgesloten vermeerderd voortdurend. Dit verstoort de culturele overdracht van een wijsheid die door de eeuwen heen van generatie op generatie doorgegeven wordt. Steden die plaatsen van ontmoeting, wederzijdse verrijking en uitwisseling tussen verschillende culturen zouden moeten zijn, worden het toneel van pijnlijke uitsluiting.

31. Elk volk dat in het Amazonegebied heeft weten te overleven, bezit zijn eigen identiteit en unieke rijkdom in een multicultureel universum, dankzij de nauwe band die de bewoners met hun omgeving aangaan, in een niet-deterministische symbiose die moeilijk te vatten is met denkpatronen die van elders komen:

*Er was eens een landschap dat zich liet zien met zijn rivier,
zijn dieren, wolken en bomen.
Maar soms, als het landschap met zijn rivier en bomen
nergens te zien was,
moesten die dingen in de geest van een kind opspringen.³³
Maak van de rivier je bloed [...]
Sta dan op,
ontkiem en groei:
dat je wortels
diep in de aarde zinken
voor altijd en eeuwig,*

---

33 Juan Carlos Galeano, Paisajes, in *Amazonia y otros poemas*, ed. Universidad Externado de Colombia, Bogota (2011), p. 31.

*en dan ten slotte,
een kano worden,
een bootje, een vlot,
grond, een kruik,
een hoeve en een man.*³⁴

32. De verschillende groepen mensen, hun levenswijze en wereldbeeld zijn even divers als het territorium, aangezien zij zich hebben moeten aanpassen aan de geografie en haar mogelijkheden. Er is een verschil tussen volkeren die leven van de visvangst en zij die leven van de jacht, zoals er ook een verschil is tussen een bevolking die de grond bewerkt en een bevolking die overstromingsgebieden bebouwt. In het Amazonegebied vinden we nog altijd duizenden inheemse gemeenschappen, populaties van Afrikaanse afkomst, riviervolkeren en stadsbewoners die sterk van elkaar verschillen en een grote menselijke diversiteit herbergen. In elk territorium met zijn eigen kenmerken manifesteert God zich en weerspiegelt Hij iets van zijn onuitputtelijke schoonheid. Daardoor ontwikkelen de verschillende groepen, in een vitale synthese met hun omgeving, hun eigen vorm van wijsheid. Diegenen onder ons die dit van buitenaf observeren, moeten onrechtvaardige veralgemeningen, simplistische discours of conclusies die alleen op hun eigen denk- en ervaringswereld gebaseerd zijn, vermijden.

---

34 Javier Yglesias, Llamado, in *Revista peruana de literatura*, nr. 6 (juni 2007), p. 31.

ZORG VOOR DE WORTELS

33. Ik wil nu eraan herinneren dat *de consumptiegerichte visie van de mens, versterkt door de mechanismen van de hedendaagse geglobaliseerde economie, een nivellerend effect op culturen heeft en de immense culturele verscheidenheid, die een rijkdom van de mensheid is, verzwakt*.³⁵ Dit treft in de eerste plaats de jongeren omdat ze de neiging heeft om *de verschillen die eigen zijn aan hun afkomst en achtergrond te doen verdwijnen om ze zo te transformeren in manipuleerbare, in serie vervaardigde wezens*.³⁶ Om deze dynamiek van menselijke verarming te vermijden, is het noodzakelijk om liefdevol voor onze wortels te zorgen omdat zij *een ankerpunt zijn van waaruit we kunnen groeien en nieuwe uitdagingen aangaan*.³⁷ Ik dring bij de jongeren van het Amazonegebied, vooral de inheemse jongeren, erop aan *om goed voor je wortels te zorgen, want uit de wortels komt de kracht die jullie doet groeien, bloeien en vrucht dragen*». ³⁸ Voor degenen die gedoopt zijn, omvatten deze wortels ook de geschiedenis van het volk Israël en van de Kerk tot op vandaag. Die kennen, is een bron van vreugde en vooral van hoop die nobele en moedige daden inspireert.

34. Eeuwenlang hebben de volkeren van het Amazonegebied hun culturele wijsheid mondeling doorgegeven in mythes, legendes en andere verhalen. Dit gebeurde o.a. door *ervaren verhalenvertellers die het woud doorkruisten en van dorp tot dorp verhalen vertelden en zo een gemeenschap in leven hielden die, zonder de navelstreng van deze verhalen, door de afstand en het isolement versnipperd en verdwenen zou zijn*.³⁹

---

35 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 144: AAS 107 (2015), p. 905.

36 Postsynodale apostolische exhortatie *Christus vivit* (25 maart 2019), nr. 186.

37 *Ibid.*, nr. 200.

38 Videoboodschap voor de ontmoeting op wereldniveau met de inheemse jongeren, Soloy - Panama (18 januari 2019).

39 Mario Vargas Llosa, Proloog uit *El Hablador*, Madrid (8 oktober 2007).

Daarom is het belangrijk dat *oudere mensen lange verhalen vertellen*⁴⁰ en dat jongeren stilstaan om te drinken uit deze bron.

35. Terwijl het risico om deze culturele rijkdom te verliezen almaar toeneemt, zijn de laatste jaren, God zij dank, sommige volkeren begonnen hun verhalen op te schrijven en hun gewoontes uit te leggen. Zo kunnen zij zelf duidelijk herkennen dat er meer is dan een etnische identiteit en dat ze behoeders zijn van kostbare persoonlijke, familiale en collectieve herinneringen. Ik ben blij te zien dat diegenen die het contact met hun wortels verloren hebben, proberen om hun beschadigde geheugen te herstellen. Ook in professionele sectoren groeide een groter bewustzijn van de Amazone-identiteit, en zelfs voor diegenen die afstammen van immigranten werd het Amazonegebied een bron van artistieke, literaire, muzikale en culturele inspiratie. Verschillende vormen van artistieke expressie, en vooral de poëzie, zijn geïnspireerd door het water, het bos, het bruisende leven, de culturele diversiteit en de ecologische en sociale uitdagingen.

INTERCULTURELE ONTMOETING

36. Zoals elke culturele realiteit hebben de culturen van het diepe Amazonegebied hun grenzen. De verstedelijkte culturen van het Westen hebben die ook. Factoren als consumentisme, individualisme, discriminatie, ongelijkheid en vele andere, zijn de kwetsbare aspecten van de schijnbaar meer ontwikkelde culturen. De etnische groepen die een culturele schat ontwikkeld hebben door hun verbondenheid met de natuur en zij die een sterk gemeenschapsgevoel hebben, merken gemakkelijk onze duistere kanten op, die wij te midden van de veronderstelde vooruitgang niet herkennen. Daarom zal het ons goed doen om naar hun levenservaring te luisteren.

---

40 Postsynodale apostolische exhortatie *Christus vivit* (25 maart 2019), nr. 195.

37. Laten we uitgaande van onze wortels aanzitten aan de gemeenschappelijke tafel, een plek van gesprek en gedeelde hoop. Zo kunnen onze verschillen, die eruit zouden kunnen zien als een vlag of een grens, een brug worden. Identiteit en dialoog zijn geen vijanden. De eigen culturele identiteit wordt versterkt en verrijkt door de dialoog met de ander. De authentieke manier om onze identiteit te bewaren ligt niet in een verarmend isolement. Het is dan ook niet mijn bedoeling om een volledig gesloten, ahistorische, statische ‘inheemsheid’ voor te stellen die elke vorm van vermenging afwijst. Een cultuur kan onvruchtbaar worden als *ze in zichzelf opgesloten raakt en probeert verouderde levensvormen in stand te houden door elke uitwisseling en discussie over de waarheid over de mens te verwerpen*.⁴¹ Dit lijkt misschien onrealistisch aangezien het niet gemakkelijk is om zich tegen een culturele invasie te beschermen. Daarom moet de aandacht en de zorg voor de culturele waarden van inheemse groepen door iedereen gedeeld worden want hun rijkdom is ook de onze. Als onze eigen medeverantwoordelijkheid voor de diversiteit die onze mensheid mooier maakt, niet groeit, kunnen we niet eisen dat de groepen die in het regenwoud leven zich naïef openstellen voor de ‘beschaving’.

38. In het Amazonegebied is het zelfs onder de verschillende inheemse volkeren mogelijk om *interculturele relaties te ontwikkelen waarin diversiteit geen bedreiging meer vormt en niet langer de hiërarchische machtsuitoefening van de een over de ander rechtvaardigt, maar waar de verschillende culturele visies over vieren, relaties aangaan en de hoop levendig houden het vertrekpunt voor de dialoog wordt*.⁴²

---

41 Joannes Paulus II, encycliek *Centesimus annus* (1 mei 1991), nr. 50: AAS 83 (1991), p. 856.

42 Vijfde algemene conferentie van het episcopaat van Latijns-Amerika en de Caraïben, *Document van Aparecida* (29 juni 2007), nr. 97.

BEDREIGDE CULTUREN, VOLKEREN IN GEVAAR

39. De geglobaliseerde economie beschadigt schaamteloos de menselijke, sociale en culturele rijkdom. Het uiteenvallen van gezinnen als gevolg van gedwongen migraties, beïnvloedt de overdracht van waarden, want *het gezin is altijd al de sociale instelling geweest die het meest heeft bijgedragen aan het in stand houden van onze culturen.*⁴³

Bovendien is het *in de confrontatie met de koloniserende invasie van de massamedia* noodzakelijk om ten gunste van de autochtone volkeren *alternatieve vormen van communicatie op basis van hun eigen taal en cultuur* te bevorderen en het is ook nodig dat *inheemse mensen in de reeds bestaande media aanwezig zijn.*⁴⁴

40. In elk project voor het Amazonegebied *moet er respect zijn voor de rechten van de volkeren en hun culturen. En men moet ook inzien dat de ontwikkeling van een sociale groep een historisch proces vooronderstelt, dat plaats vindt in een culturele context die een constante en actieve betrokkenheid vereist van de lokale bevolking die vertrekt vanuit hun eigen cultuur. Zelfs de notie van levenskwaliteit kan niet opgelegd worden, maar moet gezien worden binnen de wereld van eigen symbolen en gewoonten van elke menselijke groep.*⁴⁵ Als de oude culturen van de autochtone volkeren in sterke verbondenheid met de natuurlijke omgeving ontstaan zijn en zich ontwikkeld hebben, kunnen ze ook moeilijk intact blijven als die omgeving aangetast wordt. Dit leidt ons naar de volgende droom.

---

43 *Toespraak tijdens de ontmoeting met de volkeren van het Amazonegebied*, Puerto Maldonado - Peru (19 januari 2018).

44 *Instrumentum laboris*, nr. 123 e.

45 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 144: AAS 107 (2015), p. 906.

HOOFDSTUK 3

EEN ECOLOGISCHE DROOM

41. In een culturele realiteit als de Amazone, waar er zo'n nauwe relatie tussen mens en natuur bestaat, heeft het dagelijkse leven altijd een kosmische dimensie. De anderen bevrijden van hun vormen van slavernij impliceert zeker dat men zorg draagt voor het milieu en het beschermt⁴⁶, maar nog meer dat men het menselijke hart helpt om zich vol vertrouwen open te stellen voor God, die niet alleen alles wat bestaat geschapen heeft, maar zich ook in Jezus Christus aan ons gegeven heeft. De Heer die als eerste voor ons zorgt, leert ons te zorgen voor onze broeders en zusters en voor de omgeving die Hij ons elke dag schenkt. Dit is de eerste ecologie die we nodig hebben. In het Amazonegebied begrijpen we de woorden van Benedictus XVI beter die zei dat *er naast de ecologie van de natuur ook zo iets is als een 'menselijke' ecologie die op haar beurt een 'sociale ecologie' vereist. Dit betekent dat de mensheid [...] zich almaar meer van de bestaande verbanden tussen de natuurlijke ecologie bewust moet worden, dit wil zeggen, het respect voor de natuur en de menselijke ecologie.*⁴⁷ Het benadrukken van het feit dat *alles met elkaar verbonden is*⁴⁸, is zeker waar voor het Amazonegebied.

---

46 Cf. Benedictus XVI, encycieliek *Caritas in veritate* (29 juni 2009), nr. 51: AAS 101 (2009), p. 687: *Vooral in onze tijd is de natuur zo sterk geïntegreerd in de sociale en culturele dynamiek, dat ze bijna geen onafhankelijke variabele meer vormt. De voortschrijdende woestijnvorming en de afnemende productiviteit van sommige landbouwgebieden zijn ook het gevolg van de verarming en de achtergebleven ontwikkeling van de plaatselijke bewoners.*

47 *Boodschap voor de Werelddag van de Vrede 2007*, nr. 8; *Insegnamenti*, 2, 2 (2006), p. 776.

48 Encycieliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nrs. 16; 91; 117; 138; 240: AAS 107 (2015), p. 854; p. 884; p. 894; p. 903; p. 41.

42. Als de zorg voor mensen en ecosystemen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, krijgt dit een bijzondere betekenis op die plaatsen waar *het bos geen hulpbron om te exploiteren is maar een wezen, of meerdere wezens, waarmee men een relatie aangaat.*⁴⁹ De wijsheid van de autochtone bevolking van het Amazonegebied roept op tot *zorg en respect voor de schepping in het heldere besef dat ze haar grenzen heeft en niet misbruikt mag worden. De natuur misbruiken is de voorouders, de broeders en zusters, de schepping en de Schepper misbruiken, en daarmee een hypotheek leggen op de toekomst.*⁵⁰ Als de inheemse volkeren *op hun territoria blijven, zijn zij juist degenen die het beste ervoor zorgen*⁵¹, op voorwaarde dat zij zich niet laten misleiden door de sirenenzang en de egoïstische voorstellen van machtsgroepen. De schade aan de natuur treft hen op een erg directe en waarneembare manier, want – zo verwoorden zij – *wij zijn water, lucht, aarde en leven van het door God geschapen milieu. Daarom vragen wij dat er een einde komt aan het misbruik en de vernietiging van Moeder Aarde. De aarde heeft bloed en ze bloedt; de multinationals hebben de aderen van onze Moeder Aarde doorgesneden.*⁵²

DEZE DROOM VAN HET WATER

43. Water is de koningin van het Amazonegebied, de rivieren en beken lijken op aderen en elke vorm van leven komt eruit voort:

Daar, in het hart van de verzengende zomers, wanneer de laatste windvlagen uit het oosten in stabiele lucht oplossen, vervangt men de thermometer door de hydrometer om het weer te bepalen. Het leven is afhankelijk van een moeizame afwisseling van het stijgen en dalen van het

---

49 *Document Bolivia: informe país, Consulta pre-sinodal* (2019), nr. 36 ; cf. *Instrumentum laboris*, nr. 23.

50 *Instrumentum laboris*, nr. 26.

51 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 146: AAS 107 (2015), p. 906.

52 *Documento con aportes al Sínodo de la Diócesis de San José del Guaviare y de l'Arquidiócesis de Villavicencio y Granada*; cf. *Instrumentum laboris*, nr. 17.

*waterpeil in de grote rivieren. De stijging gebeurt altijd op een indrukwekkende manier. De Amazone zwelt aan, treedt buiten haar oevers en het waterpeil verhoogt in een paar dagen [...]. De overstroming doet het leven stilvallen. Gevangen in de mazen van de overstroomde kreken wacht de mens met een zeldzaam stoïcisme op het onafwendbaar einde van die paradoxale winters met hun hoge temperaturen. De daling van het waterpeil zet de zomer in. Het is de heropleving van de rudimentaire activiteiten van hen die moeizaam doorgaan met de enige levensvorm die verenigbaar is met de extreme uitersten van de natuur die de continuïteit van elke inspanning onmogelijk maakt.*⁵³

44. Het glinsterende water van de grote Amazonerivier verbindt en verkwikt de hele omgeving:

Amazone

Lettergrepen van water in kapitalen

vader en patriarch, U bent

de mysterieuze eeuwigheid

van vruchtbaarheid,

*de rivieren stromen naar je toe, als een vlucht van vogels ...*⁵⁴

45. De Amazone is ook de ruggengraat die zorgt voor harmonie en eenheid: *De rivier verdeelt ons niet. Zij verenigt ons en helpt ons om met verschillende culturen en talen samen te leven.*⁵⁵ Het is inderdaad waar dat er veel ‘Amazones’ zijn in dit gebied, maar de belangrijkste as is de grote rivier, bedding van vele andere rivieren.

Vanaf de hoogste toppen van het gebergte waar de sneeuw eeuwig blijft liggen, maakt het water zich los en trekt het bevende contouren op de oude huid van het gesteente: de Amazone ontspringt, elke keer opnieuw. Als een soms wat duistere lichtstraal daalt zij langzaam af, om te groeien

---

53 Euclides da Cunha, *Los Sertones (Os Sertões)*, Buenos Aires (1946), p. 65-66.

54 Pablo Neruda, *Amazonas*, in *Canto General* (1938), I, IV.

55 REPAM, document *Eje de Fronteras. Préparation pour le Synode de l'Amazonie*, Ta-batinga – Brazilië (13 februari 2019), p. 3; cf. *Instrumentum laboris*, nr. 8.

in de aarde. Opvallend groen, vindt zij haar weg en verbreedt zich. Ondergrondse wateren komen aan de oppervlakte en ontvangen het water dat van de Andes naar beneden stroomt. Uit sneeuwwitte wolken, voortgeblazen door de wind, valt het hemelwater. Samen vloeien ze verder, zich eindeloos vertakkend, stromend doorheen de immense vlakke [...] Dit is de Grote Amazone die de vochtige tropen bedekt met haar dichte, duizelingwekkende woud; waar het leven gevormd in de intimiteit van het water, intact en op zoveel uitgestrekte plaatsen, door geen mens betreden, nog altijd klopt [...]. Sinds de mens er woont, ontspringt er uit de diepten van het water en stroomt er van de hoogste toppen van het woud een vreselijke angst: dat dit leven langzaam ten einde loopt.⁵⁶

46. Populaire dichters die verliefd werden op haar immense schoonheid, hebben geprobeerd met beelden van dansende dolfinen, anaconda's, bomen en kano's de gevoelens die deze rivier oproept en het leven dat zij onderweg schenkt te beschrijven. Toch betreuren ze ook de gevaren die haar bedreigen. Die contemplatieve en profetische dichters helpen ons ons te bevrijden van het technocratisch en consumptieve paradigma dat de natuur vernietigt en ons berooft van een waarachtig waardig bestaan:

De wereld lijdt onder het feit dat haar voeten in rubber veranderen, haar benen in leer, haar lichaam in stof en haar hoofd in staal [...] De wereld lijdt onder het feit dat spaden veranderen in geweren, ploegen in oorlogstanks, het beeld van de zaaier die zaait, maar de robot met zijn vlammenwerper waarvan het zaad alleen maar woestijnen laat ontkiemen. Alleen de poëzie, met de bescheidenheid van haar stem, zal deze wereld kunnen redden.⁵⁷

---

56 Amadeu Thiago de Mello, *Amazonas, patria de agua*.

57 Vinicius de Moraes, *Para vivir un gran amor*, Buenos Aires (2013), p. 166.

DE SCHREEUW VAN HET AMAZONEGEBIED

47. Poëzie helpt om een pijnlijk gevoel uit te drukken dat veel mensen vandaag delen. De onontkoombare waarheid is dat in de huidige omstandigheden, door deze manier van omgaan met het Amazonegebied, *het einde betekent van zoveel leven en schoonheid*, ook al willen velen nog steeds geloven dat er niets aan de hand is:

Wie dacht dat de rivier alleen maar een stuk touw was, speelgoed, heeft zich vergist.

De rivier is een ragfijne ader aan het aardse oppervlak ...

De rivier is een streng die dieren en bomen insluit.

Als er te hard aan wordt getrokken, kan de rivier barsten.

*De rivier kan barsten en onze gezichten bespatten met water en bloed.*⁵⁸

48. Het planetaire evenwicht hangt ook af van de gezondheid van het Amazonegebied. Samen met het macro-ecosysteem van Congo en Borneo, maakt het indruk door de diversiteit van zijn bossen waarvan ook de regencycli, het klimaat evenwicht en een grote verscheidenheid van levende wezens afhankelijk zijn. Het functioneert als een grote filter voor koolstofdioxide die de opwarming van de aarde helpt voorkomen. De bodem is grotendeels humusarm en daarom *groeit het bos in feite op de bodem en niet uit de bodem*.⁵⁹ Wanneer het bos gekapt wordt, wordt het niet vervangen, want het enige wat overblijft is een terrein met weinig voedingsstoffen, dat verandert in een woestijnachtig gebied met weinig begroeiing. Dit is vrij ernstig omdat het Amazone-woud talloze hulpbronnen bevat die onmisbaar zouden kunnen zijn voor het genezen van ziekten. Zijn vis, fruit en andere rijkelijke gaven verrijken de menselijke voeding. Bovendien is in een ecosysteem als het Amazonegebied elk onderdeel essentieel voor het behoud van het geheel. Het laagland en de mariene vegetatie hebben de voedings-

---

58 Juan Carlos Galeano, *Los que creyeron*, in *Amazonia y otros poemas*, ed. Universidad Externado de Colombia, Bogota (2011), p. 44.

59 Harald Sioli, *A Amazônia*, Petropolis (1985), p. 60.

stoffen nodig die de Amazonerivier meebrenkt. De schreeuw van het Amazonegebied bereikt iedereen, want *de verovering en de exploitatie van de hulpbronnen heeft [...] vandaag de dag het punt bereikt dat de bewoonbaarheid van het milieu zelf bedreigd wordt: het milieu als 'hulpbron' brengt het milieu als 'woonplaats' in gevaar.*⁶⁰ Het belang van een klein aantal machtige bedrijven zou niet boven het welzijn van het Amazonegebied en van de hele mensheid geplaatst mogen worden.

49. Het volstaat niet om zich zorgen te maken over het behoud van de meest waarneembare soorten die met uitsterven bedreigd worden. Het is van vitaal belang dat men beseft dat *voor goed functionerende ecosystemen paddenstoelen, algen, wormen, insecten, reptielen en een onoemelijke variëteit aan micro-organismen vereist zijn. Enkele minder talrijke soorten die niet waarneembaar zijn, spelen een fundamentele rol in het ecologisch evenwicht van een gebied.*⁶¹ Dit wordt gemakkelijk over het hoofd gezien bij de milieu-effectbeoordeling van economische projecten in de mijnbouwsector, energiesector, houtverwerkende- en andere industrieën die vernietigen en vervuilen. Bovendien is het water dat in het Amazonegebied overvloedig aanwezig is, van essentieel belang voor het overleven van de mens, maar de bronnen van verontreiniging worden almaar groter.⁶²

---

60 Paus Joannes Paulus II, *Toespraak tot de deelnemers van het internationaal congres over 'Milieu en gezondheid'* (24 maart 1997), nr. 2: *Insegnamenti* 20, 1 (1997), p. 521.

61 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 34: *AAS* 107 (2015), p. 860.

62 Cf. *Ibid.*, nrs. 28-31: *AAS* 107 (2015), p. 858-859.

50. Naast de economische belangen van lokale ondernemers en politici zijn er ook nog *enorme economische internationale belangen*.⁶³ De oplossing ligt dus niet in het *internationaliseren* van het Amazonegebied,⁶⁴ maar eerder in een groter verantwoordelijkheidsgevoel van de nationale regeringen. Juist daarom is *het werk van internationale organisaties en verenigingen uit het middenveld die bevolkingen sensibiliseren zo lovenswaardig. Op een kritische manier werken ze samen met de bevolking. Ze maken gebruik van legale drukingsmiddelen opdat elke regering haar eigen en onoverdraagbare plicht zou nakomen om het milieu en de natuurlijke hulpbronnen van het eigen land te beschermen, zonder zich te laten verleiden door lokale en internationale belangen*.⁶⁵

51. Om het Amazonegebied te redden is het goed om de wijsheid van de voorouders te combineren met de hedendaagse technische kennis, waarbij altijd gezorgd wordt voor een duurzaam beheer van het grondgebied, dat tegelijkertijd de levensstijl en de waardensystemen van de mensen die er wonen in stand houdt.⁶⁶ Zij, en met name de oorspronkelijke volkeren, hebben bovenop de basisopleiding recht op volledige en transparante informatie over de projecten, hun omvang, hun effecten en risico's, zodat ze die informatie kunnen afwegen tegenover hun eigen belangen en hun kennis van de plaats en zo al dan niet hun toestemming kunnen geven of alternatieven kunnen voorstellen.⁶⁷

---

63 *Ibid.*, nr. 38: AAS 107 (2015), p. 862.

64 Cf. Vijfde algemene conferentie van hert episcopaat van Latijns-Amerika en de Caraïben, *Document van Aparecida* (29 juni 2007, nr. 86.

65 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 38: AAS 107 (2015), p. 862.

66 Cf. *Ibid.*, nrs. 144; 187: AAS 107 (2015), p. 905-906; p.921.

67 Cf. *Ibid.*, nr. 183: AAS 107 (2015), p. 920.

52. De machtigen zijn nooit tevreden met de winst die ze maken, en de middelen van de economische macht nemen sterk toe door de wetenschappelijke en technologische ontwikkeling. Daarom moeten we allemaal aandringen op de urgentie van *het uitwerken van een normensysteem met niet te overtreden grenzen en de verzekering dat de ecosystemen beschermd worden, en dit vooraleer de nieuwe machtsvormen die voortvloeien uit het technisch-economisch paradigma, uiteindelijk niet alleen de politiek, maar ook de vrijheid en gerechtigheid vernietigen*.⁶⁸ Als God ons oproept om zowel de schreeuw van de aarde als die van de arme te horen,⁶⁹ dan zijn voor ons *de jammerklachten die vanuit het Amazonegebied opstijgen tot de Schepper vergelijkbaar met de jammerklachten van het volk van God in Egypte (cf. Ex 3,7). Het is de schreeuw van slavernij en verlatenheid die smeekt om vrijheid*.⁷⁰

DE PROFETIE VAN DE CONTEMPLATIE

53. Vaak laten we ons geweten verdoven omdat de *constante afleidingen ons de moed ontnemen om de realiteit te zien van een wereld die beperkt en eindig is*.⁷¹ Als we alles oppervlakkig bekijken *dan lijkt het niet zo erg te zijn en kan de planeet in de huidige omstandigheden nog heel lang voortbestaan. Die ontwijkende houding laat ons toe om met onze levensstijl, ons productie- en consumptiemodel door te gaan. Dit is de manier waarop de mens handelt om de ondeugden van zelfvernietiging te blijven voeden: hij probeert ze niet te zien, voert een strijd om ze niet te moeten erkennen, stelt belangrijke beslissingen uit en handelt alsof er niets aan de hand is*.⁷²

---

68 *Ibid.*, nr. 53: AAS 107 (2015), p. 868.

69 Cf. *Ibid.*, nr. 49: AAS 107 (2015), p. 866.

70 *Vorbereidend document voor de bijzondere bisschoppensynode voor de Panamazo-neregio*, nr. 8.

71 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 56: AAS 107 (2015), p. 869.

72 *Ibid.*, nr. 59: AAS 107 (2015), p. 870.

54. Daarnaast wil ik ook opmerken dat elke afzonderlijke soort een waarde op zich heeft, maar *elk jaar verdwijnen duizenden soorten planten en dieren die we niet meer zullen kennen, die onze kinderen niet meer zullen zien, die voor altijd verloren zijn. De grote meerderheid ervan wordt door menselijk ingrijpen vernietigd. Door ons kunnen duizenden soorten God niet meer loven en kunnen ze ook hun boodschap niet meer aan ons doorgeven. Dat recht hebben we niet.*⁷³

55. Van de autochtone bevolking kunnen we leren om het Amazonegebied te contempleren en niet simpelweg te analyseren. Op die manier zullen we dit kostbare mysterie dat ons overstijgt, leren waarderen. We kunnen het liefhebben, en het niet alleen gebruiken, zodat de liefde een diepe en oprechte belangstelling wekt. Sterker nog, als we het niet alleen verdedigen maar ons innig ermee verbonden voelen, zal het Amazonegebied voor ons een moeder worden. Want *een gelovige kijkt niet van buitenaf, maar van binnenuit naar de wereld en erkent daarbij de banden waarmee de Vader ons met alle wezens verenigd heeft.*⁷⁴

56. Laten we ons door God gegeven esthetische en contemplatieve gevoel, dat we zo vaak laten wegkwijnen, wakker maken. Laten we niet vergeten dat *wanneer iemand niet leert stil te staan om het schone te bewonderen en te waarderen, het niet vreemd is dat alles verandert in een object dat men zonder scrupules mag gebruiken of misbruiken.*⁷⁵ Als we ons daarentegen verbonden voelen met het woud, zal onze stem zich ermee samenvoegen en een gebed worden: *Rustend in de schaduw van een oude eucalyptusboom wordt ons gebed van licht ondergedompeld in het lied van het eeuwig gebladerte.*⁷⁶ Die innerlijke bekering zal ons in staat stellen om te huilen voor de Amazoneregio en samen met haar tot de Heer te schreeuwen.

---

73 *Ibid.*, nr. 33: AAS 107 (2015), p. 860.

74 *Ibid.*, nr. 220: AAS 107 (2015), p. 934.

75 *Ibid.*, nr. 215: AAS 107 (2015), p. 932.

76 Sui Yun, *Cantos para el mendigo y el rey*, Wiesbaden (2000).

57. Jezus zei: *Vijf mussen kosten maar twee stuivers, nietwaar? Toch wordt niet één daarvan door God vergeten* (Lc 12,6). God de Vader, die ieder wezen in het universum met oneindige liefde geschapen heeft, roept ons op om zijn instrument te zijn om de schreeuw van het Amazonegebied te horen. Als we reageren op deze hartverscheurende schreeuw, zal het duidelijk worden dat de wezens van het Amazonegebied niet door de Vader in de hemel vergeten zijn. Voor de christenen is het Jezus zelf die doorheen hen tot ons roept *omdat de Verrezenen op een mysterieuze wijze omringt en hen leidt naar de bestemming van de volheid. Dezelfde bloemen op het veld en de vogels die Hij bewonderde met zijn menselijke ogen, zijn nu vol van zijn lichtgevende aanwezigheid.*⁷⁷ Daarom vinden gelovigen in de Amazoneregio een theologische plaats, een ruimte waar God zich openbaart en zijn kinderen roept.

ECOLOGISCHE OPVOEDING EN GEWOONTES

58. We kunnen dus nog een stap verder gaan en opmerken dat een integrale ecologie zich niet mag beperken tot het regelen van technische kwesties of het nemen van politieke, juridische en sociale beslissingen. Een hoogstaande ecologie omvat altijd een educatief luik dat het aanleren van nieuwe gewoontes bij individuen en groepen stimuleert. Helaas hebben veel inwoners van het Amazonegebied zich gewoontes eigen gemaakt die typisch zijn voor de grote steden waar het consumptisme en de wegwerpcultuur al diep ingeworteld zijn. Er zal geen gezonde en duurzame ecologie ontwikkeld worden die een verschil kan maken als mensen niet veranderen, als ze niet worden aangemoedigd om een andere levensstijl aan te nemen die minder hebzuchtig, rustiger, respectvoller, minder angstig en broederlijker is.

---

77 Encycliciek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 100: AAS 107 (2015), p. 887.

59. Inderdaad, *hoe leger het hart van een persoon is, hoe groter zijn behoefte wordt om dingen te kopen, te bezitten en te consumeren. In deze context lijkt het onmogelijk dat iemand aanvaardt dat de realiteit hem grenzen oplegt. [...] We denken niet alleen aan de mogelijkheid van verschrikkelijke klimatologische verschijnselen of aan grote natuurrampen. We moeten ook beducht zijn voor catastrofes die voortvloeien uit maatschappelijke crisissen, want de obsessie van deze consumptiegerichte levensstijl kan niet anders dan geweld en wederzijdse vernietiging veroorzaken, vooral als slechts weinigen zich die kunnen veroorloven.*⁷⁸

60. De Kerk wil met haar grote geestelijke expertise, haar hernieuwde bewustzijn van de waarde van de schepping, haar zorg voor gerechtigheid, haar keuze voor de minsten, haar onderwijstraditie en haar geschiedenis van incarnatie in zoveel verschillende culturen over heel de wereld, ook bijdragen aan de bescherming en de groei van het Amazonegebied.

Dit leidt tot de volgende droom, die ik meer direct met de herders en de katholieke gelovigen wil delen.

---

78 *Ibid.*, nr. 204: AAS 107 (2015), p. 928.

HOOFDSTUK 4

EEN PASTORALE DROOM

61. De Kerk is geroepen om samen met de volkeren van het Amazonegebied op weg te gaan. In Latijns-Amerika werd daaraan op een geprivilegieerde wijze vormgegeven in de bisschoppenconferenties van Medellín (1968) en de toepassing ervan voor het Amazonegebied in Santarém (1972)⁷⁹ en vervolgens in Puebla (1979), Santo Domingo (1992) en Aparecida (2007). De tocht gaat verder. Wil de Kerk zich afstemmen op een ‘Amazonegetinte’ Kerk, dan moet het missiewerk een cultuur van ontmoeting in een *veelvormige harmonie ontwikkelen*.⁸⁰ Maar om deze incarnatie van de Kerk en het Evangelie mogelijk te maken, moet de krachtige missionaire verkondiging altijd opnieuw hoorbaar zijn.

NOOD AAN VERKONDIGING IN HET AMAZONEGEBIED

62. Geconfronteerd met zoveel noden en angsten die vanuit het hart van het Amazonegebied opstijgen, kunnen sociale organisaties, technische middelen, discussiefora of politieke programma's bijdragen tot een oplossing. Toch kunnen we als christenen het geloofsaanbod dat het Evangelie ons aanreikt niet terzijde schuiven. Zelfs als we zij aan zij

---

79 Cf. Documenten van Santarém (1972) en Manaus (1997): in Nationale bisschoppenconferentie van Brazilië, *Desafio missionário. Documentos da Igreja na Amazônia, Brasília* (2014), p. 9-28; p. 67-84.

80 Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 220: AAS 105 (2013), p. 1110.

met iedereen willen strijden, schamen we ons niet voor Jezus Christus. Voor degenen die Hem ontmoet hebben, die in zijn vriendschap leven en zich met zijn boodschap identificeren, is het onmogelijk om niet over Hem te spreken en niet zijn leven gevende boodschap door te geven: *Wee mij als ik het Evangelie niet verkondigde!* (1 Kor 9,6).

63. De authentieke optie voor de armen en verlatenen die ons aanspoort om hen van hun materiële ellende te bevrijden en om hun rechten te verdedigen, impliceert tegelijkertijd dat we hen de vriendschap met de Heer, die hen verheft en waardigheid schenkt, aanbieden. Het zou triest zijn als ze van ons een geheel van leerstellingen en morele verplichtingen zouden ontvangen en niet de krachtige heilsboodschap, deze missionaire verkondiging die het hart raakt en aan alles betekenis geeft. We kunnen ook geen genoeg nemen met een sociale boodschap. Als wij ons leven voor hen inzetten, voor de gerechtigheid en waardigheid die ze verdienen, kunnen we niet verbergen dat we dit doen omdat we Christus in hen herkennen en omdat we ons bewust zijn van de ontzaglijke waardigheid die God de Vader hen in zijn grenzeloze liefde schenkt.

64. Zij hebben recht op de verkondiging van het Evangelie, vooral op die eerste verkondiging die *kerygma* genoemd wordt en die *de belangrijkste verkondiging is, deze die wij altijd opnieuw op verschillende wijzen moeten beluisteren en die wij altijd opnieuw moeten verkondigen in een of andere vorm.*⁸¹ Het is de verkondiging van een God die ieder mens oneindig liefheeft en die deze liefde ten volle geopenbaard heeft in Christus, die voor ons gekruisigd is en als Verrezen in onze levens aanwezig is. Ik stel voor om de korte samenvatting van deze inhoud in het vierde hoofdstuk van de exhortatie *Christus vivit* te herlezen. Deze verkondiging moet in het Amazonegebied voortdurend op een of andere manier weerklinken. Zonder deze hartstochtelijke verkondiging verandert elke kerkelijke structuur in de zoveelste ngo en beantwoor-

---

81 *Ibid.*, nr. 164: AAS 105 (2013), p. 1088-1089.

den we niet aan de zending van Jezus Christus: *Trek heel de wereld door om aan elk schepsel de goede boodschap te verkondigen* (Mc 16,15).

65. Elk initiatief om te groeien in het christelijke leven moet voortdurend gericht zijn op deze boodschap want *de hele christelijke vorming is voor alles een voortdurende verdieping van het kerygma*.⁸² Het fundamentele antwoord op deze verkondiging – voor zover er een persoonlijke ontmoeting met de Heer heeft plaatsgevonden – is broederlijke naastenliefde, *dat nieuwe gebod dat het eerste en grootste is, en waaraan zijn leerlingen het beste te herkennen zijn*.⁸³ Zo vormen het kerygma en de broederlijke naastenliefde de grote synthese van de hele inhoud van het Evangelie die in het Amazonegebied niet kan achterwege gelaten worden. De grote geloofsverkondigers van Latijns-Amerika zoals de Heilige Turibius van Mogrovejo en de Heilige Jozef van Anchieta zijn daarvan een voorbeeld.

INCULTURATIE

66. Terwijl ze volhardt in de verkondiging van het kerygma, moet de Kerk zich verder ontwikkelen in het Amazonegebied. Daarvoor moet ze haar eigen identiteit voortdurend ‘resetten’ door te luisteren naar en te dialogeren met de mensen, de realiteit en de geschiedenis van dit gebied. Op deze manier is ze in staat om altijd meer een noodzakelijk inculturatieproces op gang te brengen dat niets van het goede dat al bestaat in de culturen van het Amazonegebied verwerpt, maar het op-

---

82 *Ibid.*, nr. 165: AAS 105 (2013), p. 1089.

83 *Ibid.*, nr. 161: AAS 105 (2013), p. 1087.

neemt en het in het licht van het Evangelie tot volle wasdom brengt.⁸⁴ Net zomin minacht ze de rijkdom van de christelijke wijsheid die in de loop van de eeuwen overgeleverd is. Zij kan zich niet voorstellen dat ze de geschiedenis waarin God op zoveel manieren gewerkt heeft, negeert. De Kerk heeft immers vele gezichten *niet alleen vanuit ruimtelijk perspectief [...] maar ook in haar tijdelijke realiteit*.⁸⁵ Dit is de authentieke traditie van de Kerk, die geen statisch depot of een museumstuk is, maar de wortel van een groeiende boom.⁸⁶ Het is de duizendjarige traditie die getuigt van Gods handelen te midden zijn volk en die *de opdracht heeft om het vuur brandend te houden in plaats van de as ervan te bewaren*.⁸⁷

---

84 Zo wordt het voorgesteld door het Tweede Vaticaans Concilie in nr. 44 van de constitutie *Gaudium et spes*: *Vanaf het begin van haar geschiedenis heeft [de Kerk] immers geleerd de boodschap van Christus tot uitdrukking te brengen met behulp van begrippen en talen van verschillende volkeren en deze boodschap heeft zij bovendien met de wijsheid van de filosofen trachten te verhelderen. Dit deed zij met het doel om het Evangelie zowel aan het begrip van allen als aan de eisen van de wijzen, zover dat toelaatbaar was, aan te passen. En deze aangepaste verkondiging van het geopenbaarde woord moet de wet van elke evangelisatie blijven. Want zo wordt het vermogen geprikkeld van elke volk om op eigen wijze de boodschap van Christus tot uitdrukking te brengen en wordt tegelijk een levendig verkeer tussen de Kerk en de verschillende culturen van de volkeren bevorderd.*

85 *Brief aan het pelgrimerende Volk Gods in Duitsland* (29 juni 2019), nr. 9.

86 Cf. S. Vincent de Lérins, *Commonitorium primum*, chap. 23: PL 50, p. 668 : *Ut annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur aetate.*

87 *Brief aan het pelgrimerende Volk Gods in Duitsland* (29 juni 2019), nr. 9: cf. de uitdrukking toegeschreven aan Gustav Mahler: *Tradition ist nicht die Anbetung der Asche, sondern die Weitergabe des Feuers, De traditie is niet de verering van de as, maar het doorgeven van het vuur.*

67. De Heilige Joannes Paulus II leerde dat de Kerk, als ze de evangelische boodschap aanbiedt, *niet van plan is om de autonomie van de cultuur te ontkennen. Integendeel, ze heeft het grootste respect ervoor, want de cultuur is niet alleen het voorwerp van verlossing en verheffing, maar ze kan ook een bemiddelende en coöpererende rol spelen.*⁸⁸ In zijn toespraak tot de inheemse volkeren van het Amerikaans continent herinnerde hij hen eraan dat *een geloof dat geen cultuur wordt een geloof is dat niet volledig aanvaard, niet volledig doordacht en niet trouw geleefd wordt.*⁸⁹ Culturele uitdagingen nodigen de Kerk uit tot *een waakzame kritische geest maar ook tot vertrouwen.*⁹⁰

68. Het is gepast om hier te herhalen wat ik al in de exhortatie *Evangelii gaudium* over inculturatie geschreven heb, vertrekkend vanuit de overtuiging dat *de genade de cultuur veronderstelt en de gave van God gestalte krijgt in de cultuur van de persoon die haar ontvangt.*⁹¹ We zien dat dit een tweeledige beweging impliceert. Als het Evangelie wortel schiet op een bepaalde plaats, komt er enerzijds een vruchtbare dynamiek op gang, want *wanneer een gemeenschap de verkondiging van het heil aanneemt, bevrucht de Heilige Geest haar cultuur vanuit de vernieuwende kracht van het Evangelie.*⁹² Anderzijds komt er in de Kerk een verrijkend proces op gang dat haar datgene laat ontvangen wat de Geest al op mysterieuze wijze in die cultuur gezaaid heeft. Op die manier *maakt de Heilige Geest de Kerk mooier en bekleedt haar met nieuwe aspecten van de openbaring en vernieuwt Hij haar aanschijn.*⁹³

---

88 *Toespraak tot de vertegenwoordigers van wetenschap en cultuur*, Coimbra (15 mei 1982), nr. 5: *Insegnamenti* 5, 2 (1982), p. 1702-1703.

89 *Boodschap aan de inheemse volkeren van het Amerikaans continent*, Santo Domingo (12 oktober 1992), nr. 6: *Insegnamenti*, 15, 2 (1992), p. 346; cf. *Toespraak tot de deelnemers van het nationaal congres van de kerkelijke beweging voor cultureel engagement* (16 januari 1982), nr. 2: *Insegnamenti*, 5, 1 (1982), p. 131.

90 Postsynodale exhortatie *Vita consecrata* (25 maart 1996), nr. 98: AAS 88 (1996), p. 474-475.

91 N. 115: AAS 105 (2013), p. 1068.

92 *Ibid.*, nr. 116: AAS 105 (2013), p. 1068.

93 *Ibid.*

Waar men uiteindelijk dient naar te streven is dat de prediking van de onuitputtelijke rijkdom van het Evangelie *in categorieën eigen aan de cultuur waarin het verkondigd wordt, een nieuwe synthese met deze cultuur tot stand brengt.*⁹⁴

69. *Zoals we het zien in de geschiedenis van de Kerk, heeft het christendom dus niet één uniek cultureel model*⁹⁵ *en men doet geen recht aan de logica van de menswording door het christendom als monocultureel en monotoon voor te stellen.*⁹⁶ Maar het risico bestaat dat de predikers van het Evangelie die op een plaats aankomen, denken dat ze niet alleen het Evangelie moeten uitdragen maar ook de cultuur waarin ze zelf opgegroeid zijn, zonder te beseffen dat het niet nodig is *een specifieke cultuurvorm op te leggen, hoe mooi of oud deze ook mag wezen.*⁹⁷ Het is wel noodzakelijk om moedig de originaliteit van de Geest te aanvaarden, die altijd in staat is iets nieuws te scheppen met de onuitputtelijke schat van Jezus Christus. *De inculturatie noopt de Kerk inderdaad tot een moeilijke, maar onontkoombare tocht.*⁹⁸ Het is waar dat *dit altijd een traag proces is en dat we overdreven bang kunnen zijn, om te eindigen als louter toeschouwers terwijl de Kerk geleidelijk aan stagneert.*⁹⁹ Maar laten we niet bang zijn en de vleugels van de Heilige Geest niet kortwieken.

---

94 *Ibid.*, nr. 129: AAS 105 (2013), p. 1074.

95 *Ibid.*, nr. 116: AAS 105 (2013), p. 1068.

96 *Ibid.*, nr. 117: AAS 105 (2013), p. 1069.

97 *Ibid.*

98 Paus Joannes Paulus II, *Toespraak tot de plenaire vergadering van de Raad voor Cultuur* (17 januari 1987), nr. 5: *Insegnamenti* 10, 1 (1987), p. 125.

99 Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 129: AAS 105 (2013), p. 1074.

WEGEN VAN INCULTURATIE IN HET AMAZONEGEBIED

70. Om een nieuwe inculturatie van het Evangelie in de Amazoneregio te realiseren, moet de Kerk luisteren naar de overgeleverde wijsheid, de oudsten opnieuw het woord geven, de waarden die eigen zijn aan de levensstijl van de inheemse gemeenschappen erkennen en de kostbare verhalen van de volkeren voor de vergetelheid behoeden. Uit het Amazonegebied hebben we al rijkdommen ontvangen die afkomstig zijn uit precolumbiaanse culturen, *zoals de openheid voor Gods handelen, een gevoel van dankbaarheid voor de vruchten van de aarde, het heilige karakter van het menselijke leven, de waardering voor het gezin, een gevoel van solidariteit en gedeelde verantwoordelijkheid in het gemeenschappelijke werk, het belang van de cultus, het geloof in een leven na de dood, en vele andere waarden.*¹⁰⁰

71. In die zin bestaat voor de inheemse volkeren van de Amazoneregio de authentieke levenskwaliteit uit een 'goed leven'. Dit impliceert een persoonlijke, familiale, gemeenschappelijke en kosmische harmonie die zichtbaar wordt in hun gemeenschapsgevoel, hun vermogen om vreugde en voldoening te vinden in een sober en eenvoudig leven en in hun verantwoorde zorg voor de natuur die de hulpbronnen voor de toekomstige generaties bewaart. Inheemse volkeren kunnen ons helpen zien hoe geluk en soberheid in harmonie kunnen zijn, en in die zin *hebben ze ons veel te leren.*¹⁰¹ Ze weten hoe ze met weinig gelukkig kunnen zijn, ze genieten van Gods kleine gaven zonder veel bezittingen te vergaren, ze vernietigen de dingen niet nodeloos, ze dragen zorg voor ecosystemen en ze erkennen dat de aarde, terwijl ze als een genereuze bron in hun levensonderhoud voorziet, ook iets moederlijks

---

100 Vierde algemene conferentie van het episcopaat van Latijns-Amerika en de Caraïben, *Document van Santo Domingo*, (12-28 oktober 1992), nr. 17.

101 Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 198: AAS 105 (2013), p. 1103.

heeft dat respectvolle tederheid opwekt. Dit alles moet gewaardeerd en opgenomen worden in de evangelisatie.¹⁰²

72. Terwijl we voor en met hen strijden, zijn we geroepen *om hun vrienden te zijn, hen te beluisteren, hen te begrijpen, en om de mysterieuze wijsheid te ontvangen die God ons door hen wil meedelen*.¹⁰³ Stedelingen moeten die wijsheid leren waarderen en hun ongebreidelde consumptisme en stedelijke isolement bijsturen. De Kerk zelf kan een middel zijn om die culturele heropleving te ondersteunen die hand in hand te laten gaan met de verkondiging van het Evangelie. Zij wordt immers een instrument van naastenliefde in de mate dat de stedelijke gemeenschappen niet alleen in hun eigen omgeving missionair zijn, maar dat ze ook de armen die de ellende van het binnenland ontvluchten, verwelkomen. Op dezelfde manier wordt ze een instrument van naastenliefde als haar gemeenschappen jonge migranten nabij zijn en hen helpen integreren in de stad zodat ze niet in een netwerk van ont-aarding terechtkomen. Die kerkelijke werken van naastenliefde spelen een belangrijke rol in het inculturatieproces.

73. Inculturatie verheft en vervult. Zeker, de inheemse mystiek van onderlinge verbondenheid en afhankelijkheid van de hele schepping verdient onze waardering, deze mystiek van dankbaarheid die het leven als een geschenk liefheeft, deze mystiek van heilige bewondering voor de natuur die ons met zoveel leven overstelpt.

---

102 Cf. Vittorio Messori - Joseph Ratzinger, *Informe sobrae la fe*, ed. BAC, Madrid (2015), pp. 209-210.

103 Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 198: AAS 105 (2013), p. 1103.

Het gaat echter ook erom dat die relatie met de in de kosmos aanwezige God, meer en meer een persoonlijke relatie wordt met een ‘U’ die ons leven in stand houdt en een betekenis eraan wil geven, een ‘U’ die ons kent en liefheeft:

Schaduwen drijven van mij weg, dood hout.

En toch wordt de ster smetteloos geboren

over de vaardige handen van dit kind,

die het water en de nacht bedwingen.

Het moet voor mij volstaan te weten

dat U mij kent

*geheel en al, lang voor ik werd geboren.*¹⁰⁴

74. Op een vergelijkbare manier is de relatie met Jezus Christus, ware God en ware mens, bevrijder en verlosser, niet in strijd met dit onmiskenbaar kosmische wereldbeeld dat deze volkeren kenmerkt, omdat Hij ook de Verrezenen is die alles doordringt.¹⁰⁵ *Voor de christelijke ervaring vinden alle schepselen van het materiële heelal hun ware zin in het vleesgeworden Woord, omdat Gods Zoon in zijn persoon een deel van het materiële heelal heeft opgenomen, waar Hij een kiem van definitieve verandering heeft gelegd.*¹⁰⁶ Hij is glorieus en mysterieus aanwezig in de rivier, de bomen, de vissen, de wind, want Hij heerst als Heer over de schepping zonder ooit zijn getransfigureerde wonden te verliezen, en in de eucharistie neemt Hij de elementen van de wereld op en verleent aan alles de betekenis van een paasgeschenk.

---

104 Pedro Casaldàliga, «Carta de navegar (*Por el Tocantins amazónico*)», in *El tiempo y la espera*, Santander (1986).

105 Thomas van Aquino legt het uit als volgt: «Op drie manieren is God [aanwezig] in de dingen. In het algemeen is Hij [in het geschapene] door zijn kracht, aanwezigheid en zijn. Op een andere manier is Hij in de heiligen door de genade. Op een unieke manier is Hij in Christus, door de vereniging» (Ad Colossenses, c. II, I, 2).

106 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 235: AAS 107 (2015), p. 939.

SOCIALE EN SPIRITUELE INCULTURATIE

75. Omwille van de armoede en verlatenheid van zoveel inwoners van het Amazonegebied moet de inculturatie noodzakelijkerwijs een uitgesproken sociaal karakter hebben en moet ze vastberaden de mensenrechten verdedigen. Op die manier zal het gelaat van Christus die *zich met een bijzondere tederheid met de zwaksten en allerarmsten heeft willen vereenzelvigen*¹⁰⁷ gaan stralen. Want *vanuit het hart van het Evangelie erkennen we de nauwe samenhang tussen evangelisatie en menselijke ontplooiing.*¹⁰⁸ Voor de christelijke gemeenschappen impliceert dit een onmiskenbare inzet voor de gerechtigheid van het Rijk Gods door de bevordering van wie uitgesloten wordt. Daarom is een adequate vorming van pastoraal werkenden in de sociale leer van de Kerk van heel groot belang.

76. Tegelijkertijd moet de inculturatie van het Evangelie in het Amazonegebied het sociale en het spirituele beter integreren zodat de allerarmsten niet buiten de Kerk moeten zoeken naar een spiritualiteit die aansluit bij hun verlangen naar het transcendente. Het gaat dus niet om een vervreemdende individualistische religiositeit, die de maatschappelijke eisen voor een waardiger leven het zwijgen oplegt, noch om het verzwijgen van de transcendente en spirituele dimensie, alsof de materiële ontwikkeling voor de mens voldoende zou zijn. Het is dus aan ons om deze twee dingen niet alleen naast elkaar te plaatsen, maar ze ook op een dieper niveau met elkaar te verbinden. Zo zal de ware schoonheid van het Evangelie die leidt tot volledig mens zijn, tot integrale waardigheid van personen en volkeren en tot de vervulling van elk hart en van heel het leven, schitteren.

---

107 Derde algemene conferentie van het episcopaat van Latijns-Amerika en de Caraïben, *Document van Puebla*, (23 maart 1979), nr. 196.

108 Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 178: AAS 105 (2013), p. 1094.

UITGANGSPUNTEN VOOR HEILIGHEID MET EEN AMAZONEKARAKTER

77. Dit kan leiden tot getuigenissen van heiligheid met typische Amazonekenmerken, die geen kopie van modellen uit andere streken zijn. Een heiligheid die voortkomt uit ontmoeting en engagement, contemplatie en dienstbaarheid, ontvankelijke eenzaamheid en gemeenschapsleven, vreugdevolle soberheid en strijd voor gerechtigheid. Deze heiligheid bereikt *ieder op zijn manier*,¹⁰⁹ en dit geldt ook voor volkeren waar de genade zich incarneert en schittert met typische kenmerken. Stellen we ons een heiligheid voor met ‘Amazonegetinte’ kenmerken die vanuit haar eigen roeping de universele Kerk interpelleert.

78. Een inculturatieproces dat niet alleen individuen, maar ook volkeren betreft, vereist een liefde voor het volk vervuld van respect en begrip. In een groot deel van het Amazonegebied is dit proces al begonnen. Meer dan veertig jaar geleden wezen de bisschoppen van het Peruaanse Amazonegebied erop dat in veel van de bevolkingsgroepen in die regio *de te evangeliseren mensen, gevormd door een gevarieerde en veranderende cultuur gevormd zijn, initieel geëvangéliseerd zijn*. Bijgevolg bezitten zij *bepaalde kenmerken van het volkscatholicisme die, misschien oorspronkelijk geïntroduceerd door pastoraal werkenden, nu iets zijn dat het volk zich eigen gemaakt heeft, zelfs iets aan de betekenis veranderd heeft en van generatie op generatie doorgegeven heeft*.¹¹⁰

---

109 Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische constitutie *Lumen gentium* over de Kerk, nr. 11; cf. apostolische exhortatie *Gaudete et exsultate* (19 maart 2018), nrs. 10-11.

110 Apostolisch vicariaat van het Peruaanse Amazonegebied *Segunda asamblea episcopal regional de la selva*, San Ramón-Peru (5 Oktober 1973), in *Éxodo de la Iglesia en la Amazonia. Documentos pastorales de la Iglesia en la Amazonia peruana*, Iquitos, 1976, 121. .

Laten we bepaalde religieuze praktijken die spontaan voortkomen uit het leven van volkeren niet te snel bestempelen als bijgeloof of heidendom. Het is veeleer aangewezen om het koren dat tussen het onkruid groeit te herkennen want *in het volksgeloof begrijpt men hoe het geloof dat men ontvangen heeft gestalte krijgt in een cultuur en doorgegeven wordt*.¹¹¹

79. Het is mogelijk om een inheems symbool op een of andere manier op te nemen, zonder het noodzakelijkerwijs als afgoderij te bestempelen. Men kan een mythe met een spirituele geladenheid benutten zonder ze als een heidense misvatting te beschouwen. Sommige religieuze feesten hebben een heilige betekenis en zijn gelegenheden om elkaar broederlijk te ontmoeten, ook al kan een langzaam proces van zuivering of groei nog aangewezen zijn. Een geëngageerde missionaris probeert de legitieme aspiraties achter de soms onvolmaakte, fragmentarische of duistere religieuze manifestaties te ontdekken, en probeert vanuit een geïncultureerde spiritualiteit een antwoord erop te vinden.

80. Dit zal ongetwijfeld een spiritualiteit zijn die gericht is op de ene God en Heer, maar tegelijkertijd ook erin slaagt aansluiting te vinden bij de dagelijkse behoeften van mensen die streven naar een waardig leven, die van de mooie dingen in het leven willen genieten, die rust en harmonie willen vinden en gezinsproblemen willen oplossen, die verlangen naar genezing en die hun kinderen gelukkig willen zien opgroeien. Het grootste gevaar zou zijn om hen te beletten Christus te ontmoeten door Hem voor te stellen als een vijand van de vreugde of als iemand die onverschillig staat tegenover de menselijke aspiraties en angsten.¹¹² Vandaag de dag is het essentieel om te laten zien dat heiligheid niets afneemt van *jouw energie, vitaliteit of vreugde*.¹¹³

---

111 Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 123: AAS 105 (2013), p. 1071.

112 Cf. Apostolische exhortatie *Gaudete et exsultate* (19 maart 2018), nrs. 126-127.

113 *Ibid.*, nr. 32.

INCULTURATIE VAN DE LITURGIE

81. De inculturatie van de christelijke spiritualiteit in de culturen van inheemse volkeren vindt in de sacramenten een bijzonder waardevolle weg omdat daarin het goddelijke en het kosmische, de genade en de schepping verenigd zijn. In de Amazoneregio moeten de sacramenten niet begrepen worden als iets dat los van de schepping staat. *Ze zijn een bevoorrechte manier waarop de natuur door God wordt gedragen en bemiddelaar wordt met het bovennatuurlijke leven.*¹¹⁴ Ze zijn een vervulling van de schepping, waarbij de natuur tot een plaats en een instrument van genade verheven wordt om *de wereld op een ander niveau te omarmen.*¹¹⁵

82. In de eucharistie wil de Heer *op het toppunt van het mysterie van de menswording ons binnenste bereiken door een stukje materie. [...]* *De eucharistie verenigt hemel en aarde, omarmt en doordringt heel de schepping.*¹¹⁶ *Daarom kan de eucharistie ons verlichten en motiveren in onze zorg voor het milieu en kan ze ons aansporen om bewakers van heel de schepping te worden.*¹¹⁷ *Wij ontvluchten de wereld niet en net zo min negeren we de natuur als wij God willen ontmoeten.*¹¹⁸ Dit stelt ons in staat om in de liturgie veel elementen van de intense natuurbeleving van inheemse volkeren op te nemen en hun eigen uitingen in liederen, dansen, riten, gebaren en symbolen te stimuleren. Het Tweede Vaticaans Concilie riep al op tot deze inspanning om de liturgie onder inheemse volkeren te incultureren,¹¹⁹ maar er zijn meer dan vijftig jaar verstreken en we hebben op dit vlak weinig vooruitgang geboekt.¹²⁰

---

114 Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 235: AAS 107 (2015), p. 939.

115 *Ibid.*

116 *Ibid.*, nr. 236: AAS 107 (2015), p. 940.

117 *Ibid.*

118 *Ibid.*, nr. 235: AAS 107 (2015), p. 939.

119 Cf. Tweede Vaticaans Concilie, constitutie *Sacrosanctum Concilium*, over de heilige liturgie, nrs. 37-40; 65; 77; 81.

120 Tijdens de synode stelde men voor een 'Amazoneritus' uit te werken.

83. Op zondag belichaamt de christelijke spiritualiteit de waarde van rust en feest. Vandaag hebben we de neiging om de contemplatieve rust te beschouwen als iets onproductiefs en nutteloos, maar daarmee doen we afbreuk aan datgene wat het belangrijkste is aan arbeid: zijn betekenis. Wij zijn geroepen in ons handelen een dimensie van ontvanke-lijkheid en belangeloosheid in te sluiten.¹²¹ Inheemse volkeren kennen die dankbaarheid en die gezonde contemplatieve rust. Onze vieringen moeten hen helpen om dit te ervaren in de zondagse liturgie en om het licht van het Woord en van de eucharistie dat ons dagelijks bestaan verlicht, te ontvangen.

84. De sacramenten tonen en communiceren de nabije God die met barmhartigheid zijn kinderen komt genezen en versterken. Daarom moeten ze toegankelijk zijn, vooral voor de armen, en mogen ze nooit om financiële redenen geweigerd worden. Ook kan het niet dat ze voor de armen en vergeten mensen van het Amazonegebied, een domein is dat hen uitsluit en wegstuurt, want dan zouden ze uiteindelijk opzijgeschoven worden door een Kerk die een 'tolhuis' geworden is. Integendeel, de Kerk moet vooral de allerarmsten die in moeilijke omstandigheden leven nabij zijn, hen troosten, integreren en vermijden dat hen een reeks normen wordt opgelegd alsof ze een rots in de branding zouden zijn, maar het effect hebben dat ze zich veroordeeld en verlaten voelen net door die Moeder die geroepen is hen de barmhartigheid van God te brengen.¹²² In de Kerk zal barmhartigheid niets meer dan een romantische uitdrukking worden als ze niet in pastorale zorg geconcretiseerd wordt.¹²³

---

121 Encycliek *Laudato Si'* (24 mei 2015), nr. 237: AAS 107 (2015), p. 940.

122 Postsynodale apostostolische exhortatie *Amoris laetitia* (19 maart 2016), nr. 49: AAS 108 (2016), p. 331; cf. *Ibid.* nr. 305: AAS 108 (2016), p. 436-437.

123 Cf. *Ibid.*, nrs. 296; 308: AAS 108 (2016), p. 430-431; p. 438.

INCULTURATIE VAN HET AMBT

85. De inculturatie moet ook almaar meer tot uiting komen in een geïncarneerde vorm van kerkelijke organisatie en bediening. Als de spiritualiteit, de heiligheid en zelfs het Evangelie geïncultuureerd wordt, kan het toch niet anders dan dat we nadenken over de manier waarop de kerkelijke bedieningen gestructureerd, beleefd en geïncultuureerd kunnen worden. De pastorale aanwezigheid van de Kerk in het Amazonegebied is precair, mee door de enorme uitgestrektheid van het gebied, de vele afgelegen plaatsen, de grote culturele diversiteit, de ernstige sociale problemen en de beslissing van sommige volkeren om in afzondering te leven. Dit kan ons niet onverschillig laten en vereist een specifiek en moedig antwoord van de Kerk.

86. Het is noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de kerkelijke bedieningen zodanig op elkaar afgestemd worden dat ze in dienst staan van een frequenter vieren van de eucharistie, zelfs in de meest afgelegen en geïsoleerde gemeenschappen. Aparecida nodigde ons uit om aandacht te schenken aan de klacht van vele Amazonegemeenschappen *die gedurende lange periodes de zondagse eucharistieviering moeten missen*.¹²⁴ Tegelijkertijd is er ook behoefte aan ambtsdragers die de gevoeligheden en de culturen van het Amazonegebied van binnenuit kunnen begrijpen.

87. De manier waarop het leven en de uitoefening van het priesterambt op elkaar afgestemd worden is niet monolithisch, maar neemt op verschillende plaatsen in de wereld andere nuances aan. Daarom is het belangrijk om te bepalen wat specifiek voor de priester is, wat niet kan gedelegeerd worden. Het antwoord ligt in het sacrament van de priesterwijding dat hem tot Christus de Priester maakt. En de eerste conclusie is dat dit exclusieve karakter ontvangen in de heilige wijding,

---

124 Vijfde algemene conferentie van het episcopaat van Latijns-Amerika en de Caraïben, *Document van Aparecida* (29 juni 2007), nr. 100, e.

de priester alleen in staat stelt om in de eucharistie voor te gaan.¹²⁵ Dat is zijn specifieke en belangrijkste functie die niet kan gedelegeerd worden. Sommigen denken dat wat de priester onderscheidt macht is, het feit dat hij het hoogste gezag van de gemeenschap heeft. Maar Joannes Paulus II legde uit dat hoewel het priesterschap als 'hiërarchisch' beschouwd wordt, deze functie niet betekent dat de priester boven de anderen staat, maar dat hij zich *totaal moet wijden aan de heiligheid van de leden van Christus*.¹²⁶ Als men zegt dat de priester teken is van 'Christus het Hoofd', betekent dit vooral dat Christus de bron van genade is: Hij is het hoofd van de Kerk omdat *Hij de macht heeft om de genade uit te storten over alle leden van de Kerk*.¹²⁷

88. De priester is een teken van dat hoofd en bron die genade uitstort over allen wanneer hij voorgaat in de eucharistie, bron en hoogtepunt van het christelijke leven.¹²⁸ Dit is zijn grote kracht die hij alleen in het sacrament van de priesterwijding kan ontvangen. Daarom kan hij alleen zeggen: *Dit is mijn lichaam*. Er zijn ook andere woorden die alleen hij mag uitspreken: *Ik ontsla je van je zonden*, omdat de sacramentele vergeving ten dienste staat van een waardige eucharistieviering. Het hart van zijn exclusieve identiteit bevindt zich in deze twee sacramenten.¹²⁹

---

125 Cf. Congregatie voor de Geloofsleer, Brief *Sacerdotium ministeriale* aan de bisschoppen van de katholieke Kerk over enkele vragen met betrekking tot de bedienaar van de eucharistie (6 augustus 1983): AAS,75 (1983) 1001-1009.

126 Apostolische brief *Mulieris dignitatem* (15 augustus 1988), nr. 27: AAS 80 (1988), p. 1718.

127 Thomas van Aquino, *Summa Theologiae*, III, q. 8, a. 1, resp.

128 Cf. Tweede Vaticaans Concilie, Decreet *Presbyterorum ordinis* over het ambt en het leven van priesters, nr. 5; Joannes Paulus II, encycliek *Ecclesia de Eucharistia* (17 april 2003), nr. 22: AAS 95 (2003), p. 448.

129 Het is ook de exclusieve bevoegdheid van de priester om de ziekenzalving toe te dienen, aangezien die nauw verbonden is met de vergeving van de zonden: *En als hij zonden heeft begaan, zal het hem vergeven worden* (Jak 5, 15).

89. In de specifieke omstandigheden van het Amazonegebied, vooral in de bossen en de erg afgelegen gebieden, moet een manier gevonden worden om dit priesterambt te garanderen. Leken kunnen het Woord verkondigen, onderricht geven, hun gemeenschappen organiseren, bepaalde sacramenten vieren, verschillende uitingen voor de volksvroomheid zoeken en de vele gaven ontwikkelen die de Geest over hen uitstort. Maar ze hebben de viering van de eucharistie nodig omdat die *de Kerk tot stand brengt*¹³⁰. We kunnen zelfs zeggen dat *geen enkele christelijke gemeenschap wordt opgebouwd als zij niet haar oorsprong en middelpunt heeft in de viering van de heilige eucharistie*.¹³¹ Als we echt ervan overtuigd zijn dat dit zo is, moet alles in het werk gesteld worden om ervoor te zorgen dat de Amazonevolkeren niet verstoken blijven van dit voedsel van nieuw leven en van het sacrament van de vergeving.

90. Deze dringende noodzaak brengt mij ertoe alle bisschoppen, vooral die van Latijns-Amerika, aan te moedigen om niet alleen het gebed voor de priesterroepingen te bevorderen, maar ook om genereuzer diegenen die een missionaire priesterroeping hebben, aan te moedigen om voor het Amazonegebied te kiezen.¹³² Tegelijkertijd is het noodzakelijk om de structuur en de inhoud van de initiële en voortgezette vorming van priesters grondig te herzien, zodat zij de houding en vaardigheden kunnen verwerven die de dialoog met de culturen van het Amazonegebied vereist. De vorming moet bij uitstek pastoraal zijn en de ontwikkeling van de priesterlijke barmhartigheid in de hand werken.¹³³

---

130 Catechismus van de Katholieke Kerk, nr. 1396; Joannes Paulus II, encycliek *Ecclesia de Eucharistia* (17 april 2003), nr. 26: AAS 95 (2003), p. 451; cf. Henri de Lubac, *Méditations sur l'Église*, Parijs (1968), p. 101.

131 Tweede Vaticaanse Concilie, Decreet *Presbyterorum ordinis* over het ambt en het leven van priesters, nr. 6.

132 Ik vestig de aandacht op het feit dat er in bepaalde landen van het Amazonebekken meer missionarissen voor Europa of de VS zijn dan om hun eigen vicariaten in het Amazonegebied te helpen.

133 Op de synode heeft men ook gewezen op het tekort aan seminaries om autochtone mannen tot priester te vormen.

GEMEENSCHAPPEN VOL LEVEN

91. De eucharistie is bovendien het grote sacrament dat de eenheid van de Kerk betekent en verwerkelijkt¹³⁴. Ze wordt gevierd *zodat wij, die ver van elkaar leven en vreemden en onverschillig voor elkaar zijn, verenigd, gelijkwaardig en vrienden mogen worden*.¹³⁵ Wie in de eucharistie voorgaat, moet zorg dragen voor de gemeenschap, die niet om het even welke eenheid is, maar een die de overvloedige rijkdom aan gaven en charisma's verwelkomt die de Geest over de gemeenschap uitstort.

92. Daarom vereist de eucharistie, bron en hoogtepunt, dat deze veelvuldige rijkdom zich ontplooit. Priesters zijn noodzakelijk, maar dit betekent niet dat permanente diakenen (van wie er in het Amazonegebied nog veel meer zouden moeten zijn), religieuze vrouwen en leken niet regelmatig belangrijke verantwoordelijkheden kunnen opnemen voor de groei van gemeenschappen en die functies almaar effectiever kunnen uitvoeren met de hulp van een geschikte begeleiding.

93. Het is dus niet alleen een kwestie van het faciliteren van een grotere aanwezigheid van gewijde dienaren die de eucharistie kunnen vieren. Dat zou erg kortzichtig zijn, als we ook niet zouden proberen nieuw leven in de gemeenschappen te stimuleren. We moeten de ontmoeting met het Woord en de groei van heiligheid bevorderen door middel van verschillende lekenbedieningen, waarvoor Bijbelse, dogmatische, spirituele en praktische vorming, net als verschillende programma's voor permanente vorming nodig zijn.

---

134 Cf. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische constitutie *Lumen gentium* over de Kerk, nr. 3.

135 Paulus VI, Homilie op het hoogfeest van Corpus Christi, (17 juni 1965): *Insegnamenti* 3 (1965), p. 358.

94. Een Amazonegerichte Kerk vereist de stabiele aanwezigheid van volwassen en gezaghebbende lekenleiders¹³⁶ die vertrouwd zijn met de talen, culturen, spirituele ervaringen en gemeenschappelijke levenswijze van hun respectieve regio's, maar die tegelijkertijd ook ruimte laten voor de veelvuldige gaven die de Heilige Geest aan ieder van hen schenkt. Want waar er een specifieke behoefte is, heeft Hij al de charisma's uitgestort die hieraan kunnen voldoen. Dit vereist dat de Kerk openstaat voor de vrijmoedigheid van de Geest, dat ze vertrouwt op de ontwikkeling van een specifieke kerkelijke cultuur eigen aan leken en die ook concreet toelaat. De uitdagingen van het Amazonegebied vereisen van de Kerk een bijzondere inspanning om op elk niveau aanwezig te zijn. Dit kan alleen door de krachtige, brede en actieve betrokkenheid van leken.

95. Veel gewijde personen hebben hun energie en een groot deel van hun leven gewijd aan het Rijk Gods in het Amazonegebied. Het gewijde leven dat in staat is tot dialoog, synthese, incarnatie en profetie, neemt een bijzondere plaats in, in deze diverse en harmonieuze samenstelling van de Amazonekerk. Maar ze heeft een nieuwe impuls tot inculturatie nodig, een die creativiteit, missionaire durf, gevoeligheid en de bijzondere kracht van het gemeenschapsleven met elkaar combineert.

96. De basisgemeenschappen die erin slaagden de verdediging van sociale rechten te combineren met missionaire verkondiging en spiritualiteit, zijn authentieke synodale ervaringen geweest tijdens het evangelisatieproces van de Kerk in het Amazonegebied. In veel gevallen hebben zij *overtuigde christengelovigen, leerlingen en missionarissen van de Heer helpen vormen, zoals blijkt uit de edelmoedige inzet, zelfs tot en met het offer van hun leven, van zoveel van hun leden.*¹³⁷

---

136 Het is mogelijk dat wegens een tekort aan priesters, de bisschop *een deelname in de uitoefening van de pastorale zorg over een parochie toevertrouwt aan een diaken of een andere persoon die niet getekend is met het priesterlijk merkteken, of aan een gemeenschap van personen* (Wetboek van Canoniek Recht, can. 517 § 2).

137 Vijfde algemene conferentie van het episcopaat van Latijns-Amerika en de Cariben, *Document van Aparecida* (29 juni 2007), nr. 178.

97. Ik sta achter de groei van de gezamenlijke inspanningen, die via het kerkelijk Pan-Amazonenetwerk (REPAM) en andere verenigingen geleverd worden om het voorstel van Aparecida in de praktijk te brengen: *De oprichting van een pastoraal samenwerkingsverband, met gedifferentieerde prioriteiten, tussen de lokale kerken van de verschillende Zuid-Amerikaanse landen in het Amazonebekken.*¹³⁸ Dit geldt in het bijzonder voor de relaties tussen nabijgelegen lokale kerken.

98. Tot slot wil ik opmerken dat we niet altijd projecten kunnen plannen met stabiele gemeenschappen in gedachten, omdat het Amazonegebied een grote interne mobiliteit kent, constant en vaak pendelmigratie; *de regio is de facto een migratiecorridor geworden.*¹³⁹ *Verweiding (het overbrengen van de kudde naar andere weidegrond) is in het Amazonegebied tot nu toe niet goed begrepen of voldoende bestudeerd vanuit pastoraal oogpunt.*¹⁴⁰ Daarom moeten we denken aan rondtrekkende missieteams en *gewijde mannen en vrouwen moeten ondersteund worden om aan de kant van de allerarmsten en meest uitgeslotenen te gaan staan om met hen op weg te gaan.*¹⁴¹ Dit is anderzijds ook een uitdaging voor onze stedelijke gemeenschappen, vooral in de periferie, om een creatief en genereus aanbod van begeleiding en onthaal uit te bouwen voor gezinnen en jongeren die vanuit het binnenland toekomen.

---

138 *Ibid.*, nr. 475.

139 *Instrumentum laboris*, nr. 65.

140 *Ibid.*, nr. 63.

141 *Ibid.*, nr. 129 d, 2.

DE KRACHT EN DE GAVE VAN VROUWEN

99. In het Amazonegebied zijn er gemeenschappen die lang, soms tientallen jaren, het geloof levendig gehouden en doorgegeven hebben zonder dat er een priester naartoe is gegaan. Dit is te danken aan de aanwezigheid van sterke en toegewijde vrouwen. Ongetwijfeld groepen en aangespoord door de Heilige Geest, hebben deze vrouwen doopsels toegediend, catechese gegeven, mensen leren bidden en gewerkt als missionarissen. Eeuwenlang hebben zij de Kerk in deze streken met een bewonderenswaardige toewijding en vurig geloof overeind gehouden. Op de synode hebben sommigen van hen ons door hun getuigenis diep geraakt.

100. Dit nodigt ons uit om ons blikveld te verruimen zodat we ons begrip van de Kerk niet tot haar functionele structuren reduceren. Een dergelijk reductionisme zou ons doen geloven dat vrouwen een status en een grotere inspraak in de Kerk zouden krijgen als ze tot het heilige wijdingsambt toegelaten zouden worden. Maar een dergelijke visie zou in feite de perspectieven beperken, ons ertoe brengen vrouwen te ‘klerikaliseren’, de grote waarde van wat ze al gegeven hebben verminderen en hun onmisbare bijdrage op een subtiele wijze minder effectief maken.

101. Jezus Christus verschijnt als Bruidegom van de gemeenschap die eucharistie viert doorheen de figuur van een man die als teken van de ene Priester voorgaat. Die dialoog tussen de Bruidegom en de Bruid, die zich aandient in aanbidding en de gemeenschap heiligt, zou ons niet mogen laten trappen in de val van eenzijdige voorstellingen van macht in de Kerk. De Heer koos immers ervoor om zijn macht en zijn liefde te openbaren in twee menselijke gezichten: het gezicht van zijn mens geworden goddelijke Zoon en dat van een vrouwelijk wezen, Maria. Vrouwen leveren hun bijdrage aan de Kerk op een voor hen specifieke manier door de kracht en de tederheid van Maria, de Moeder van God, aanwezig te stellen. Zo beperken we onszelf niet tot

een functionele benadering, maar treden we binnen in de innerlijke structuur van de Kerk. Op die manier begrijpen we waarom de Kerk zonder vrouwen instort, net zoals veel gemeenschappen in het Amazonegebied uit elkaar zouden gevallen zijn als er geen vrouwen waren geweest om ze te ondersteunen en overeind te houden, en om voor hen te zorgen. Hier zien we wat hun specifieke kracht is.

102. We moeten die eenvoudige en oprechte gaven, die vrouwen in het Amazonegebied het mogelijk hebben gemaakt om zo'n actieve rol in de gemeenschap te spelen, blijven aanmoedigen, ook al worden de gemeenschappen vandaag de dag geconfronteerd met nieuwe, vroeger ongekende bedreigingen. De huidige situatie vereist dat we de opkomst van andere diensten en charisma's die eigen zijn aan vrouwen en inspelen op de specifieke noden van de Amazonevolkeren, aanmoedigen op dit moment in de geschiedenis.

103. In een synodale Kerk zouden deze vrouwen die effectief een centrale rol te spelen hebben in de Amazonegemeenschappen, toegang moeten krijgen tot posities, kerkelijke bedieningen inclusief, die geen heilige wijding vereisen en die de rol die voor hen is weggelegd beter duidelijk kunnen maken. Hierbij moet opgemerkt worden dat dergelijke diensten een permanent karakter, een publieke erkenning en een mandaat van de bisschop vereisen. Het zou vrouwen ook toelaten een reële en effectieve impact te hebben op de organisatie, op de belangrijkste beslissingen en op het leiderschap van gemeenschappen, terwijl ze dit blijven doen op een manier die hun vrouwelijkheid weerspiegelt.

HET CONFLICT OVERSTIJGEN EN DE HORIZON VERBREDEN

104. Het komt vaak voor dat op een bepaalde plaats pastoraal werkenden voor de problemen waarmee ze geconfronteerd worden erg verschillende oplossingen bedenken en daarbij een schijnbaar tegenstrijdige kerkelijke aanpak voorstellen. In een dergelijk geval is het waarschijnlijk dat het juiste antwoord op de uitdagingen van de evangelisatie is om beide benaderingen te overstijgen en andere, misschien onverwachte, betere manieren te vinden waaraan misschien nog niet eerder was gedacht. Het conflict wordt op een hoger niveau oversteegen, waarbij elke partij zich in iets nieuws met elkaar verbindt, zonder ontrouw te zijn aan zichzelf. Alles wordt opgelost *op een hoger niveau dat de waardevolle en bruikbare groeimogelijkheden van de tegengestelde polen in zich bewaart*.¹⁴² Anders raken we verstrikt in een conflict; *verliezen we het perspectief, krimpen de horizonen en begint de realiteit zelf uit elkaar te vallen*.¹⁴³

105. Het is zeker niet de bedoeling om problemen te relativiseren, te ontvluchten of ze te laten zoals ze zijn. Echte oplossingen worden nooit bereikt door de stoutmoedigheid af te zwakken, zich te onttrekken aan concrete eisen of de schuld elders te zoeken. Integendeel, oplossingen worden gevonden door 'overflow', dat wil zeggen door de dialectiek die onze visie beperkt te overstijgen om een groter geschenk dat God ons aanbiedt te herkennen. Uit dit geschenk, met moed en toewijding aanvaard, uit dit onverwachte geschenk dat een nieuwe en grotere creativiteit opwekt, zullen als uit een genereuze bron antwoorden voortvloeien die de dialectiek ons niet toeliet te zien. In het prille begin verspreidde het christelijke geloof zich op een bewonderenswaardige manier dankzij deze logica, waardoor het vanuit zijn joodse wortels

---

142 Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 228: AAS 105 (2013), p. 1113.

143 *Ibid.*, nr. 226: AAS 105 (2013), p. 1112.

kon incarneren in de Grieks-Romeinse culturen en op den duur verschillende vormen kon aannemen. Evenzo daagt het Amazonegebied ons op dit historisch moment uit om beperkte perspectieven en pragmatische oplossingen, die opgesloten blijven in deelaspecten van de grote vragen, te overstijgen om zo bredere en gedurfde wegen van inculturatie te zoeken.

OECUMENISCHE EN INTERRELIGIEUZE CO-EXISTENTIE

106. In een door verschillende religies gekenmerkte regio als de Amazone hebben wij gelovigen behoefte aan gelegenheden om met elkaar te discussiëren en samen te werken in dienst van het algemeen belang en de bevordering van de arme. Dat heeft niets te maken met het verwateren of verbergen van de overtuigingen waarachter we staan als we mensen ontmoeten die anders denken dan wijzelf. Als iemand gelooft dat de Heilige Geest kan werken in hen die anders zijn, zal hij proberen zich te laten verrijken door dit licht, maar hij zal het verwelkomen vanuit zijn eigen overtuigingen en identiteit. Want hoe dieper, degelijker en rijker een identiteit is, hoe meer die identiteit anderen met haar specifieke bijdrage zal verrijken.

107. Wij katholieken bezitten een schat in de Heilige Schrift die andere godsdiensten niet aanvaarden, ook al zijn ze bekwaam om die met interesse te lezen en zelfs bepaalde delen van de inhoud naar waarde te schatten. We proberen iets soortgelijks te doen met de heilige teksten van andere godsdiensten en geloofsgemeenschappen, die *voorschriften en doctrines bevatten die [...] vaak een straal weerspiegelen van die Waarheid die alle mensen verlicht.*¹⁴⁴ We bezitten ook de grote rijkdom van de zeven sacramenten, die sommige christelijke gemeenschappen

---

144 Tweede Vaticaans Concilie, Decreet *Nostra aetate* over de houding van de Kerk ten opzichte van de niet-christelijke godsdiensten, nr. 2.

niet in hun geheel of in dezelfde zin aanvaarden. We geloven vastberaden in Jezus als verlosser van de wereld en tegelijkertijd hebben we een diepe verering voor zijn Moeder. Hoewel we weten dat dit niet in alle christelijke denominaties het geval is, voelen we het onze plicht om de schat van die warme moederliefde die wij zelf hebben ontvangen, te delen met het Amazonegebied. Vandaar zal ik deze exhortatie afsluiten met een paar woorden gericht tot Maria.

108. Niets van dit alles hoeft vijandschap tussen ons te creëren. In een ware geest van dialoog groeit het vermogen om de betekenis van wat de ander zegt of doet te leren begrijpen, zelfs als we het niet als onze eigen overtuiging kunnen aannemen. Op deze manier wordt het mogelijk om eerlijk en open te zijn over wat we geloven, terwijl we blijven discussiëren om punten van overeenkomst te zoeken en vooral om samen te werken en te strijden voor het welzijn van het Amazonegebied. De kracht van wat alle christenen verenigt, is van onmetelijke waarde. We kunnen zoveel aandacht besteden aan datgene wat ons verdeelt dat we soms niet meer waarderen of naar waarde schatten wat ons verenigt. En wat ons verenigt, is wat ons in staat stelt in de wereld te staan zonder opgeslokt te worden door aardse immanentie, spirituele leegte, comfortabel egocentrisme of een consumptief en zelfdestructief individualisme.

109. Wij christenen zijn allen één in het geloof in God de Vader, die ons het leven geeft en ons zozeer liefheeft. Wij zijn verenigd door het geloof in Jezus Christus, de ene Verlosser, die ons met zijn kostbare bloed en glorierijke verrijzenis verlost heeft. Wij zijn verenigd door ons verlangen naar zijn Woord dat onze stappen leidt. Wij zijn verenigd door het vuur van de Geest die ons op missie stuurt. Wij zijn verenigd door het nieuwe gebod dat Jezus ons nagelaten heeft, de zoektocht naar een liefdevolle beschaving, de passie voor het koninkrijk dat de Heer ons vraagt samen met Hem op te bouwen. We zijn verenigd in de strijd voor vrede en gerechtigheid. We zijn verenigd door de overtuiging dat niet alles eindigt met dit leven, maar dat we geroepen zijn tot het hemelse banket, waar God alle tranen zal wissen en alles zal opnemen wat we gedaan hebben voor hen die lijden.

110. Dit alles verenigt ons. Waarom zouden we dan ook niet samen kunnen strijden, samen bidden, en zij aan zij werken om de armen van het Amazonegebied te verdedigen, om het heilige gelaat van de Heer zichtbaar te maken en te zorgen voor zijn schepping?

BESLUIT

DE MOEDER VAN HET AMAZONEGEBIED

111. Na het delen van enkele dromen, moedig ik iedereen aan om verder te gaan langs concrete paden die de realiteit van het Amazonegebied kunnen veranderen en bevrijden van het kwaad dat haar teistert. Laten we nu onze ogen op Maria richten. De Moeder die Christus ons gegeven heeft. Hoewel ze de enige Moeder van iedereen is, laat ze zich op verschillende manieren zien in het Amazonegebied. We weten dat *de inheemse volkeren op vele manieren een levendige relatie met Jezus Christus hebben, maar het is vooral de Mariale weg die tot deze ontmoeting geleid heeft.*¹⁴⁵ In het licht van het wonder van het Amazonegebied, dat we tijdens de voorbereiding en het verloop van de synode almaar meer ontdekt hebben, denk ik dat het aangewezen is om deze exhortatie af te sluiten met een gebed tot Haar:

*Moeder van het Leven,
in uw moederschoot werd Jezus gevormd,
de Heer van al wat bestaat.
Verrezen, heeft Hij u door zijn licht getransformeerd
en tot Koningin van heel de schepping gemaakt.
Daarom vragen wij u, Maria, om te regeren
in het kloppende hart van Amazonia.*

---

145 Raad van Latijns-Amerikaanse Bisschoppenconferenties (CELAM), *III Simposio latinoamericano sobre Teología india*, Guatemala-Stad (23-27 oktober 2006).

*Laat u zien als Moeder van alle schepselen,
in de schoonheid van de bloemen, de rivieren,
van de grote rivier die er doorheen stroomt,
en van alles wat in haar bossen beweegt.
Draag liefdevol zorg voor deze explosie van schoonheid.*

*Vraag Jezus om zijn liefde uit te storten
over de mannen en vrouwen die er wonen
zodat ze naar haar kunnen opkijken en voor haar kunnen zorgen.*

*Laat uw Zoon in hun hart geboren worden
zodat Hij schittert in het Amazonegebied
in zijn volkeren en culturen,
door het licht van zijn Woord,
door zijn troostende liefde,
door zijn boodschap van broederschap en gerechtigheid.*

*Moge in elke eucharistie
al dit ontzag en wonder opstijgen
tot eer en glorie van de Vader.*

*Moeder, kijk naar de armen van het Amazonegebied,
want hun huis wordt door kleingeestige belangen vernietigd.
Hoeveel pijn en ellende,
hoeveel verwaarlozing en misbruik is er
in dit gezegende land
dat overstroomt van leven!*

*Raak de harten van de machtigen,
want al hebben we het gevoel dat het misschien te laat is,
roept U ons op om te redden
wat nog leeft.*

*Moeder wiens hart is doorboord,
U die lijdt in uw mishandelde zonen en dochters,
en in de wonden waarmee de natuur wordt geteisterd,
heers over de Amazone
samen met uw Zoon.
Heers zodat niemand nog het meesterschap kan opeisen
over Gods werk.*

*Wij vertrouwen U, Moeder van het Leven,
laat ons in dit donkere uur
niet in de steek.
Amen.*

Rome, bij de kathedraal van Sint-Jan van Lateranen, 2 februari, het feest van de opdracht van de Heer, in het jaar 2020, het zevende van mijn pontificaat.

Franciscus

© Libreria Editrice Vaticana

Vertaling: Persdienst van de Bisschoppenconferentie van België

De wijsheid van de autochtone bevolking van het Amazonegebied roept op tot zorg en respect voor de schepping in het heldere besef dat ze haar grenzen heeft en niet misbruikt mag worden. De natuur misbruiken is de voorouders, de broeders en zusters, de schepping en de Schepper misbruiken, en daarmee een hypotheek leggen op de toekomst. Als de inheemse volkeren op hun territoria blijven, zijn zij juist degenen die het beste ervoor zorgen, op voorwaarde dat zij zich niet laten misleiden door de sirenenzang en de egoïstische voorstellen van machtsgroepen. De schade aan de natuur treft hen op een erg directe en waarneembare manier, want – zo verwoorden zij - wij zijn water, lucht, aarde en leven van het door God geschapen milieu. Daarom vragen wij dat er een einde komt aan het misbruik en de vernietiging van Moeder Aarde. (Querida Amazonia, nr. 42)

Licap Halewijn nv
Guimardstraat 1 • 1040 Brussel
D/2020/5930/024
ISBN 978-90-8528-572-4

9 789085 285724